

MİKRO KREDİ VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

Yazar
MERVE BAKAN
RECEP KARABULUT

BİDGE Yayınları

MİKRO KREDİ VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

Yazar: MERVE BAKAN, RECEP KARABULUT

ISBN: 978-625-372-821-2

1. Baskı

Sayfa Düzeni: Gözde YÜCEL

Yayınlama Tarihi: 08.10.2025

BİDGE Yayınları

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sertifika No: 71374

Yayın hakları © BİDGE Yayınları

www.bidgeyayinlari.com.tr - bidgeyayinlari@gmail.com

Krc Bilişim Ticaret ve Organizasyon Ltd. Şti.

Güzeltepe Mahallesi Abidin Daver Sokak Sefer Apartmanı No: 7/9 Çankaya /
Ankara

İçindekiler

I. BÖLÜM.....	7
GİRİŞ	7
II.BÖLÜM YOKSULLUK, MİKRO KREDİ VE MİKRO FİNANSMAN.....	9
GENEL TANIMLAMA	9
YOKSULLUK KAVRAMI VE TÜRLERİ.....	15
Mutlak Yoksulluk	16
Görelî Yoksulluk	17
Objektif (Nesnel) Yoksulluk	17
Subjektif (Öznel) Yoksulluk.....	18
İnsani Yoksulluk- Gelir Yoksulluğu	18
Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk	19
MİKRO KREDİ VE MİKRO FİNANSIN TEMEL PRENSİPLERİ.....	19
1.Yoksul Kimselerin Sadece Kredilere Değil Çeşitli Finansal Hizmetlere İhtiyaçları Vardır.....	19
2.Mikro finans yoksullukla savaşmak için güçlü bir araçtır. .	20
3.Mikro finans yoksul insanlara hizmet eden bir finansal sistem kurmak demektir.	20
4.Mikro finans kalıcı yerel finansal kuruluşlar kurmak anlamındadır.....	20

5.Mikro finansın geniş kitlelere ulaşması için sürdürülebilir yapıda olması gerekir.	21
6.Mikro Kredi her zaman soruların cevabı değildir. Mikro Kredi her durum için en iyi çözüm yolu değildir.	21
7.Faiz oranı tavan değerleri fakir insanların kredi almasını daha da zorlaştırarak onlara zarar vermektedir.	22
8.Hükümetin görevi finansal hizmetleri doğrudan sağlamak değil erişim için uygun ortamı sağlamaktır.	22
9.Bağış niteliğindeki fonlar özel sermayeyi tamamlamalı, özel sermaye ile rekabet etmemelidir.	22
10.Sağlam kuruluşların ve yöneticilerin eksikliği kritik bir engeldir.	23
11.Mikro Finans, performansını ölçtüğü ve açıkladığı zamanlarda en iyi çalışır.	23
YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MİKRO KREDİ UYGULAMASI.....	24
Bangladeş Grameen Bank Uygulaması.....	26
Endonezya Mikro Kredi Uygulaması	28
Latin Amerika ve Karayipler’de Mikro Kredi Uygulamaları	29
Afrika’da (Sahra Altı) Mikro Kredi Uygulaması	30
MİKRO KREDİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	31
MİKRO KREDİ HİZMETİ VEREN KURULUŞLAR	33
MİKRO KREDİ HİZMETİ VEREN KURULUŞ MODELLERİ	34
Birlik Modeli.....	34

Banka Garantileri Modeli.....	34
Topluluk Bankacılığı Modeli	35
Kooperatifler Modeli.....	35
Kredi Birlikleri Modeli	35
Grameen Modeli	35
Grup Modeli.....	37
Bireysel Model.....	37
Aracılık Modeli	37
Sivil Toplum Örgütleri Modeli.....	37
Grup Baskısı Modeli	38
Dönen Tasarruflar ve Kredi Kurumları Modeli	38
Küçük İşletmeler Modeli	38
III. BÖLÜM TÜRKİYE’ DE YOKSULLUK VE UYGULANAN MİKRO KREDİ PROGRAMLARI	40
TÜRKİYE’ DE YOKSULLUK	40
Yoksulluğun Mikro ve Makro Nedenleri	42
Yoksulluğun Kişisel-Yapısal Nedenler	43
TÜRKİYE’ DE UYGULANAN MİKRO KREDİ UYGULAMALARI VE MİKRO FİNANS KURULUŞLARI	43
Kadın Emegini Değerlendirme Vakfı (KEDV) ve Maya Mikro Kredi Uygulaması (MAYA)	45
Türkiye Grameen Mikro kredi Programı (TGMP)	48

Temel Kredi.....	50
Sözleşmeli Kredi	50
Girişimci Kredisi.....	51
Mücadeleci Vatandaş Kredisi.....	51
Gönüllü Tasarruf	52
Hayvancılık Kredisi	52
Türkiye Grameen Mikro Kredi Programının Hedef Kitlesi...	53
Nahıl.....	54
Kadın Kooperatifleri	54
MİKRO KREDİ HİZMETİ SUNMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR	55
IV. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
Sonuç.....	57
Öneriler	58

I. BÖLÜM

GİRİŞ¹

Günümüzde yoksulluk sadece az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin sorunu olmaktan çıkmış, ekonomik olarak gelişmiş olarak tanımlanan ülkeler için de önemli bir problem haline gelmiştir. Bu nedenle dünyada birçok ülke yoksulluğu önlemek amacıyla çeşitli program ve politikalar geliştirme yoluna gitmişlerdir. Bu programlar arasında en dikkat çeken uygulama mikro kredi sistemi olmuştur.

Mikro kredi uygulaması sadece yoksulluğu önlemeye yönelik bir uygulama olmaktan ziyade, aynı zamanda istihdamın artırılması ve işsizliğin önlenmesi bakımından da olumlu etkiler ortaya çıkarmaktadır. Özellikle Türkiye'nin de içinde yer aldığı birçok gelişmekte olan ülkenin temel sorunlarından birisi olan işsizlik hala küresel anlamda problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu problemin yansısı halihazırda istihdam edilenler arasında bulunan fakat sektöre katkısı görece daha düşük olan gizli işsizler önemli bir yer tutmaktadır. Gelişmiş ülkelere kıyasla Türkiye'de işsizlik oranları yüksek düzeyde seyretmekte ve istihdam oranları da düşük düzeylerde kalmaktadır. Sermaye eksikliği, eğitim olanaklarından yeterince faydalanılamaması, finansal sistemden istenilen desteğin bulunamaması ve kadın istihdamının düşük olması gibi nedenler istihdamı azaltan nedenler arasındadır. Bu doğrultuda mikro kredi uygulaması sosyal dışlanmışlığı asgari düzeye düşüren, eğitim eksikliği ve sermaye yetersizliğini gideren ve kadınların

¹ Bu çalışma Recep Karabulut danışmanlığında 21.10.2014 tarihinde tamamladığımız "Mikro Kredi ve Türkiye Uygulaması" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

istihdam edilmesini teşvik eden bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de mikro kredi uygulamasında öne çıkan önemli girişimlerden olan Grameen Mikrokredi Projesi (TGMP) 2003 yılından beri faaliyetini sürdürmektedir. 2024 yılı itibariyle 69 ilde 85 şubede faaliyetini sürdüren TGMP’nin temel amacı özellikle kırsal kesimde ve şehirde yaşayan yoksul kadınlara kredi vererek, istihdamın artmasında önemli bir rol oynaması oluşturmaktadır.

Yirmi birinci yüz yılın en belirleyici olgularından biri olan küreselleşme sadece ekonomik ilişkileri dönüştürmekle kalmamış aynı zamanda sosyal ve politik alanlarda da köklü değişikliklere neden olmuştur. Yaşanan değişim üretim ilişkilerinde büyük değişiklikleri beraberinde getirmiş, yirminci yüzyılın ekonomik ve sosyal gelişmelerinde temel aktör olan ulus devletler tamamen kontrollerini kaybetmeseler de egemenliklerini çok uluslu şirketler ve sivil toplum örgütleriyle paylaşmak zorunda kalmışlardır.

Küreselleşme ile birlikte üretimde yaşanan değişiklikler mikro kredi gibi toplumsal kalkınmayı destekleyen finansal araçların önemi artırmıştır. Küreselleşmenin sosyal devlet ve sosyal hizmetler üzerinde yaratmış olduğu değişimi inceleyen bir çalışmada ana hatlarıyla küreselleşmenin sonuçları şu şekilde özetlenmiştir. Bunlar (Alptekin, 2007):

- Coğrafi sınırlar artık devletleri birbirinden ayıran bir öge olmaktan çıkmıştır.
- Küresel toplumu (yani bütün toplumları) kuşatan tek bir ekonomik sistem söz konusudur o da serbest piyasa ekonomisidir.
- Ulusal değerlere dayalı, içe dönük kalkınma dönemi sona ermiştir.
- Bu süreçte ulus devletin tanımlayıcı özellikleri bulanıklaşmış ve zayıflamıştır.

II.BÖLÜM YOKSULLUK, MİKRO KREDİ VE MİKRO FİNANSMAN

GENEL TANIMLAMA

Yoksulluk geçmişten günümüze dünya üzerinde temel bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Başta az gelişmiş ülkeler olmakla birlikte gelişmekte olan ve gelişmiş olan ülkelerde de yoksulluğun çözümüne ilişkin birçok öneriler, planlar, politikalar uygulanmaya çalışılmıştır (Avcı ve Şahin, 2025). Fakat toplum yapısının ve şartlarının değişmesi sonucunda ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve psikolojik gibi dinamiklerin farklılaşması yoksulluk sorunun çözümünde karmaşık bir durum ortaya çıkarmıştır (Aksan, 2012). Küreselleşmenin etkisi ile birlikte dünyadaki pazarın genişlemesi, para akışının hızlı bir şekilde gerçekleşmesi, üretimde daha esnek uygulamaların görülmesi gibi etmenler kaynakların eşit ve adil bir şekilde bölüşülmemesini ortaya çıkarmıştır. Toplumda meydana gelen gelir eşitsizliği alt sınıflarda yer alan yoksul kesimi daha da yoksul duruma düşürmüştür (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012).

Genel olarak yoksulluk kavramına bakıldığında asgari düzeyde yaşam standardına sahip olmak isteyen bireyin temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumudur. Fakat toplum yapısındaki farklılıklar, zaman etkeni ve yoksulluk kavramına bakış açısındaki farklılıklar tek bir tanım yapmanın mümkün olmadığını göstermektedir (Özuğurlu, 2002).

Yoksulluk kavramı ile ilgili birçok uluslararası kuruluşlar değerlendirmeler yapmış ve her kuruluş bu değerlendirmeleri yaparken farklı kriterleri göz önüne almıştır. Bu kurumlardan en önemlileri Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankasıdır. Birleşmiş Milletler yoksulluk verilerini analiz ederken BM insani kriterlerini

ele almakta, Dünya Bankası ise analizlerini geliri kıstas olarak yapmaktadır (Gümüş ve Acar, 2023).

Yoksulluk küresel bir sorun olarak gelişmiş-az gelişmiş ayrımını gözetmeksizin evrensel boyutlara ulaşmıştır. Artık sadece dünyanın az gelişmiş bölgelerinin yaşadığı bir sorun olmaktan çıkmış, gelişmekte olan ülkelerin önemli bir sorunu haline gelmiştir. Dünyada gelir dağılımındaki eşitsizlik bu durumu daha da gözler önüne sermektedir. Örneğin, dünya nüfusunun %10'u toplam dünya gelirinin %70'nden fazlasını elde etmektedir. Yoksullukla birlikte ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizliğin boyutları da artmaktadır. Ortalama olarak yoksul ülkeler zengin ülkelere göre daha yavaş büyüme oranına sahip olduğu için ülkeler arasındaki gelir uçurumu giderek genişlemiştir. 1960 yılında en zengin 20 ülkenin geliri, en fakir 20 ülkenin gelirinden 18 kat fazla iken, 1995'te bu oran 37 ile iki katına çıkmıştır (Tosuner, 2007).

Dünya Bankası 1981-2020 (2020 tahminidir) dönemine ait yoksulluğun bölgesel dağılımı ile ilgili araştırma yapmıştır. 2022 yılında yapılan güncelleme ile birlikte Dünya Bankası yoksulluk sınırını günde 2,15 ABD doları (aşırı yoksulluk), 3.65 ABD doları (alt-orta gelir), 6,85 ABD doları (üst-orta gelir) olarak belirlemiştir (World Bank, 2025). 2024 yılı itibarıyla Dünya'da 692 milyon kişi aşırı yoksulluk sınırının altında hayatını idame ettirmiştir (World Bank, 2025).

Yoksulluğun şiddetini kavrayabilmek ve saptayabilmek için bu kavrama daha yerel düzeyde bakmak gerekir. Çünkü yoksulluk olgusu ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye değişkenlik göstermektedir. Dolayısıyla bu kavramı ele alırken alt boyutları da dikkate alınmalıdır. Aksi durumda yapılan değerlendirmeler yoksullukla mücadele kapsamında yetersiz kalacaktır (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012).

1980'li yıllardan sonra ülkemizde ortaya çıkan kapitalist düzene uyum çalışmaları ülkenin sosyo- ekonomik yapısında farklılıkların çıkışına neden olmuştur. Bu değişimler neticesinde kırsal kesimden kente göçler artmış, üretim düzeyinde azalışlar meydana gelmiş ve toplum yapısında sınıf farklılıkları belirgin bir şekilde görünür hale gelmiştir. Tüm bu gelişmelerin sonucunda yoksulluk tüm boyutları ile birlikte ülkemizde kendini daha çok

hissettirmiş ve yoksullukla mücadele kapsamında politikaların ve programların oluşturulması kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu programlardan biri olan mikro kredi uygulaması ülkemizde yoksullukla mücadelede kapsamında önem arz etmektedir.

Mikro kredi, yoksul ve düşük gelir düzeyine sahip bireyler ve mikro işletmeler için (1-9 kişiden az çalışanı olan) sağlanan finansman hizmetlerdir. Mikro kredinin temel amacı iş yapma fikri olup, gelir getirici bir faaliyette bulunmak üzere, sermayesi bulunmayan bireylere küçük bir başlangıç sermayesi ile imkân verilmesi projesidir. Sadece güvene dayanan, teminatsız ve kefilsiz küçük sermaye şeklinde sunulan mikro kredi, ihtiyaç sahiplerinin kendi girişimleri ile birlikte yoksulluktan kurtulmaları açısından etkili bir strateji olarak kabul görmektedir.

Mikro kredi sadece bireysel kredi sunmanın dışında geleneksel kredi, mevduat, sigorta ve mevcut mali sistem dışında kalanlara veya bu kuruluşlara ulaşamayanlara yapılan tasarruf, sigorta ve para transferi gibi geniş alanı kapsayan hizmetler sunmaktadır. (Dündar, 2008). Sunulan kredilerin mikro olarak nitelendirilmesinin sebebi tutarlarının banka ve diğer kredi veren finansal kurumların verdiği kredilerle karşılaştırıldığında çok daha küçük olmasıdır.

Literatürde mikro finans ve mikro kredi kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır ancak mahiyeti itibarıyla mikro finans hizmetleri mikro krediden daha geniş hizmet alanlarını içermektedir. Bu iki kavramın kimi durumlarda beraber kullanılmasının nedeni mikro finans hizmetlerinin büyük bir kısmını mikro kredi hizmetlerinin oluşturmasından, diğer bir nedeni ise hemen hemen tüm finans kurumlarının hizmetlerine mikro kredi hizmeti vererek başlamalarıdır. İlgili kuruluşlar elde ettikleri başarıları doğrultusunda diğer finansal hizmetleri de sunmaya başlamışlardır.

Bir diğer tanıma göre ise mikro kredi, genellikle kayıt dışı olarak faaliyet gösteren küçük işletmelere ya da kendi işini kurmak isteyen girişimcilere hammadde ve malzeme alımı, iş için gerekli makinelerin alımı, işletme sermayesi ihtiyacının karşılanması gibi amaçlarla bir mikro finansman kuruluşunca verilen finansal destek olarak ifade edilmektedir.

Mikro kredi ile ilgili tanımlama yapılırken genellikle şu örnek verilmektedir; Mikro kredi sistemi vasıtasıyla kişiye yemesi için bir balık verilmez. Ona nasıl balık tutulacağı da öğretilmez. Bunların ötesinde, yoksulun balık tutmak için bir ağ veya kayık kiralaması veya alması sağlanır. Mikro kredinin temel felsefesinde yoksulluk ile mücadele kapsamında ihtiyacı olan kişilere balık verilmemekte onun yerine kendi işini oluşturmayı sağlamak vardır. (Akgül, 2011).

Mikro kredi ve mikro finansın tanımına geçmeden önce özellikle resmi finans kurumları tarafından düşük gelir gruplarına neden kredi verilmek istenmediğinin bilinmesi, geliştirilen modellerin ne tür ön yargılara karşı çıkarak bugünlere geldiğinin anlaşılması, kurumların kredi vermede neden çekingen davrandığı hakkında bilgi sahibi olmak sistemi anlayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Büyük uğraşlar sonucunda gelişmiş bir mikro kredi sisteminin oluşumuna Bangladeş'te ön ayak olmuş iktisat profesörü Muhammed Yunus tarafından bu ön yargılar maddeler halinde şu şekilde dile getirilmiştir (Yunus, 2003):

- Yoksulların herhangi bir gelir getirici bir faaliyete girişmeden önce eğitilmeleri gerekir.
- Tek başına kredi bir işe yaramaz: Sunulan desteğin mutlaka eğitim, pazarlama, nakliye tesisleri, teknoloji ve eğitimle desteklenmesi gerekir.
- Yoksulların tasarruf yapma imkânı ve becerisi kısıtlıdır.
- Yoksulların çok ivedi tüketim gereksinimleri olduğundan, her şeyi tüketmek alışkanlığındadırlar.
- Yoksullar toplu halde ve ekip içerisinde çalışamaz.
- Kronik yoksulluğun, yoksulların akıl ve hedefleri üzerinde mahvedici bir etkisi vardır. Tıpkı bütün yaşamını kafeste geçirmiş bir kuşun kafesten çıkartıldığında uçmayı istememesi gibi.
- Yoksul kadınların üretme gibi becerileri yoktur; o yüzden yoksul kadınlara yönelik programlardan söz etmenin bir yararı yoktur.
- Yoksullar mantıklı değerlendirmeler yapamayacak kadar aç ve çaresizdirler.

- Yoksulların hayata dair algıları son derece dardır ve kendi yaşamlarını değiştirebilecek hiçbir şeyle ilgilenmezler.
- Yoksullar üzerinde (özellikle de kadınlarda) dinin ve geleneklerin etkisi o kadar güçlüdür ki, herhangi bir yönde bir santim bile ilerleyemezler.
- Kırsal kesimde sosyal hiyerarşi böyle bir kredi programının başarılı olmasına izin vermeyecek ölçüde güçlü ve yerleşiktir.
- Yoksullara kredi devrime karşıdır. Yoksullardaki devrimcilik ruhunu öldürür ve statükoyu kabullenmeleri yolunda rüşvet etkisi yapar.
- Kredi yoksulların zenginlere karşı birleşip yerleşik sosyal düzeni yıkmalarının zekice bir yoludur.

Muhammed Yunus tüm bu yargılara rağmen mikro kredi uygulamasını hayata geçirmiş ve zamanla sadece Bangladeş’te değil, tüm dünyada benimsenmeye başlamıştır.

Mikro finansmanın bir diğer tanımı ise şu şekilde yapılabilir;

“Belirli bir düzeyin altında gelire sahip bireylere yapılacak yardım ve bağışlar yerine, bankalar, sivil toplum kuruluşları, kredi kooperatifleri ve diğer resmi mali sistem ögeleri aracılığı ile onların ihtiyaçlarını karşılayacak, onları üretime sevk edecek düşük meblağlardaki kredilerin kullandırılmasıdır” Mikro finansmanın sağlamış olduğu bu sistem bireylerin refah düzeyinin artırılmasına, küçük tutarlardaki sermayenin üretim sürecine dahil edilmesi ve böylelikle kişi başına düşen milli gelirin ve ekonomik büyüme oranının yükseltilmesi amaçlarına hizmet etmektedir.

Mikro kredi uygulamaları ilk olarak 1976 yılında Bangladeş’te uygulamaya başlanmıştır. Fakat bu uygulamanın küresel anlamda tanınır olması doksanlı yıllardan sonra ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından yoksullukla mücadele politikalarına verilen hız ile birlikte önem kazanmıştır. 1997 yılında ilk “Mikro Kredi Zirvesi” toplanmış, Birleşmiş Milletler tarafından 2005 yılı “Mikro Kredi Yılı” ilan edilmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından neden bir mikro kredi yılı ilan edildiği şu şekilde ifade edilmiştir;

- Mikro finansman ve mikro kredinin Bin Yıl Kalkınma Hedeflerine yapacağı katkıyı değerlendirmek ve teşvik etmek,
- Halkın mikro finansman ve mikro kredinin kalkınma denkleminin ayrılmaz parçaları olduklarına dair bilinç ve anlayışını geliştirmek,
- Kapsayıcı finansal sektörleri teşvik etmek,
- Finansal hizmetlere sürdürülebilir erişimi desteklemek,
- Mikro finansmanın kapsam ve başarısını oluşturup genişletmek için stratejik ortaklıkları ve yenilikleri teşvik etmek.

Bu gelişmelerin yanında Bangladeş'te mikro kredi ve finansman hizmetlerinin kurulmasını ve bugün büyük bir toplumsal kesime hizmet sunmakta olan Grameen Bankasını kurmuş olan Muhammed Yunus, 2006 yılında bu alanda yaptığı başarılı çalışmalar nedeniyle Nobel Barış ödülüne layık görülmüştür. Bütün bu verilen örnekler, mikro kredi ve mikro finans hizmetlerinin özellikle uluslararası kuruluşlar tarafından yoksullukla mücadelede etkin yöntemler olarak tescil edildiğini göstermektedir. Yunus'un mikro kredi programında oluşturmuş olduğu model hem yoksullukla mücadelede etkili bir araç olarak kabul edilmiş hem de toplumsal kalkınmaya bir örnek teşkil etmiştir.

Mikro kredi ve finans uygulamalarının bu denli önem kazanmasının temel nedenlerinden biri de özellikle yetmişli ve seksenli yıllarda az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal ve kentsel kalkındırma amaçlı ulusal ve uluslararası örgütlerin finanse ettiği kapsamlı kalkınma programlarının uygulanmasında çok çeşitli nedenlerle başarılı olunamamasıdır. Geçmiş dönemlerde yaşanan bu tecrübeler çerçevesinde, mikro girişimcilere kendi işletmelerini kurma, geliştirmeye yönelik hibeler ya da piyasa faizlerinin altında krediler verilmesi yerine, mikro finans hizmeti veren kurumların sürdürülebilirliği sağlanarak işlem maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle piyasa faiz oranlarının üzerinde finans hizmeti verilmesi ilgili ulusal ve uluslararası kurumlar tarafından desteklenmiş ve bu alanda yapılan çalışmaların geliştirilmesi teşvik edilmiştir (Gökyay, 2008).

Daha önce de belirtildiği gibi mikro kredinin temel amaçlarından biri yoksulluğu azaltmaktır. Burada değinilmesi gereken konulardan biri de yoksulluğu tanımlamak ve kapsamı belirtmektir.

YOKSULLUK KAVRAMI VE TÜRLERİ

Tarih boyunca farklı şekillerde tanımlanmış olan yoksulluk kavramı ilk olarak 1901 yılında Seebohm Roventree tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre; yoksulluk toplam gelirin, biyolojik varlığın devamı için gerekli olan yiyecek, giyim vb. asgari düzeydeki fiziki ihtiyaçları karşılamaya yetmemesi olarak gerçekleştirilmiştir (Arpacıoğlu, 2011).

Esas itibarıyla üzerinde görüş birliğine varılan bir yoksulluk tanımından bahsedilemez. Yoksulluğa ilişkin birçok değişik kavram ve bu kavramlara bağlı olarak da birçok değişik tanım bulunmaktadır. Yoksulluk tanımıyla ilgili olarak öncelikle karar verilmesi gereken; yoksulluğun sırf ekonomik bir sorun mu, yoksa buna ek olarak sosyal hatta siyasal, son zamanlardaki tartışmalar göz önüne alındığında yönetsel bir sorun olarak mı ele alınacağına ilişkindir (Şenses, 2003).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) tanımlamasına göre yoksulluk, genel anlamda insanların ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak ifade edilmektedir. İlgili tanım dar ve geniş tanım olmak üzere iki boyutta ele alınabilir. Dar anlamda yoksulluk, bireylerin açlıktan yaşamını yitirme noktasına gelmesi ve bireyler için en temel güdü olan barınma imkânının olmaması durumlarını kapsamaktadır. Geniş anlamda yoksulluk ise, temel gıda, giyim ve barınma gibi ihtiyaçlarının karşılanmış olmasının yanı sıra toplumun genel hayat düzeyinin gerisinde kalmamayı da kapsamaktadır. Lipsey ise “yoksulluğun bir mümkün tanımı yurttaşların çoğundan daha yoksul olmaktır” şeklinde ifade etmektedir.

Yoksulluk temelde insanın var olmasını gerektiren kaynaklardan yoksun olmasının bir sonucu olsa da esasında daha karmaşık ve çok boyutlu bir sorundur. Bu nedenle insanların salt fizyolojik ihtiyaçlarının giderilmesi yönüyle düşünülemez. İnsanın kendini gerçekleştirme fırsatına sahip olmaması ve içinde bulunduğu

toplum tarafından kabul edilmesine olanak sağlayacak imkânlardan yoksun bulunması da birer yoksulluk durumudur.

Buradan hareketle, son dönemlerdeki eğilimler de göz önüne alındığında yoksulluğun yalnızca ekonomik olarak ele alınamayacak kadar karmaşık bir olgu olduğu, insan hayatının tüm boyutlarını (ekonomi, siyasi ve sosyal katılım, eğitim, sağlık, insan hakları, çevre vb.) kapsadığını söylemek mümkündür.

Yoksulluk kavramının genişlemesiyle birlikte farklı türlerin de ortaya çıkması ve tanımlanması zorunlu hale gelmiştir. Tüm bu boyutları dikkate alarak yoksulluğu; mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, öznel yoksulluk, insani yoksulluk gibi kategorilere ayırarak açıklamak ve Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) yoksulluk ölçümlerinde esas aldığı yoksulluk türlerine ve Türkiye'deki yoksulluğun genel bir görünümüne değinmek yerinde olacaktır.

Mutlak Yoksulluk

Yoksulluğun tanımlanmasını ve çerçevesini yalnızca gelire bağlayan yaklaşımın bir ifadesi olan mutlak yoksulluk, bireyin yaşamını olabilecek en düşük seviyede sürdürebilmesi olarak açıklamaktadır (Aktan ve Vural, 2002). Bu tanımdan yola çıkarak mutlak yoksulluk, bireylerin, hane halklarının yaşamlarını idame ettirebilmeleri için gerekli olan temel ihtiyaçlarını bile minimum düzeyde karşılayamaması olarak ifade edilmektedir (Taş ve Özcan, 2012).

Hane halkı veya aile fertlerinin biyolojik olarak yaşamlarının devamı için ihtiyaç duydukları asgari gelir ve harcama düzeyi mutlak yoksulluğu ifade etmektedir. Tanımdan hareketle mutlak ifadesini ortaya koyan unsur bireyin yaşamını idame ettirebilmesi için gerekli olan asgari tutarın nesnel olarak tanımlanmasıdır. Bunun sonucu olarak özel koşullar hesaba katılmaksızın uluslararası geçerliliği olan bir yoksulluk sınırı ortaya çıkacaktır. Ortaya konulan bu sınırın altında kalan fert veya fertler yoksul sayılmaktadır. Mutlak yoksulluk tanımı gelişmekte olan ülkelerde bireylerin temel yaşam koşullarının değerlendirilmesi açısından bir ölçüt olarak kullanılmaktadır.

Görelî Yoksulluk

Görelî yoksulluk, bir toplumda geçerli ve geleneksel olarak o toplumda belli bir zamanda toplumun üyeleri tarafından kabul edilmiş yaşam standardına göre belirlenir. Bu tür standartlar zamana ve yere göre değişiklik gösterdiğinden yoksulluk sınırı da sürekli değişir. Buna göre yoksulluğun anlaşılması ve ölçülmesi bir toplumda sürekli değişen ve kabul edilen veya edilmeyen standartlara göre belirlenmelidir (Kalaycıoğlu, 2007).

Görelî yoksulluk, toplumun genel hayat standardına, yani sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine bağlı olarak ortaya çıkan bir yoksulluk durumudur. Buna göre, açlık sınırının üzerinde fakat ortalama hayat standardının altında bir hayat sürdüren kişi nispi olarak yoksul sayılmaktadır.

Görelî ve mutlak yoksulluk tanımları arasındaki en önemli fark, mutlak yoksulluk sınırının sabit olmasıdır. Görelî yoksulluk sınırları ise ülke içindeki ortalama gelir ve harcama seviyelerine göre değişmektedir. Ortalama harcama seviyesi ne kadar yüksek ise görelî yoksulluk oranı da o denli yüksek olacaktır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 2004 Türkiye İnsani Gelişme Raporu'nda bireyin sosyal bir varlık olduğuna vurgu yapılmaktadır. Sosyal bir varlık olan bireyin kendini yeniden üretmesi için gerekli olan tüketim seviyesi ve yaşam standardı “görelî yoksulluk” olarak tanımlanmıştır. Tanımlama yapılırken birey ve içinde yaşadığı toplum dikkate alınmıştır.

Objektif (Nesnel) Yoksulluk

Asgari temel gereksinimlerin karşılanıp karşılanamadığı sorusunun cevaplandırılmasında yoksulların kendi algılarının esas alınmasını ifade eden yaklaşımlar “özel yoksulluk yaklaşımları” olarak ifade edilmektedir.

Yoksulluğu meydana getiren sebepleri ve yoksul olan bireyleri bu durumdan kurtarmak için gerekli olanları ve önceden belirlenmiş bir takım hane halkının elde etmiş olduğu faydayı net bir şekilde ortaya koyduğu için daha çok tercih edilen bir yaklaşım olmuştur. Özel yoksulluktan farklı olarak refah yaklaşımının

tanımlanmasında bireylerin değil bilimsel araştırmaların sonucunda ortaya çıkan kriterlerin etkili olduğu yoksulluk turu olarak da adlandırılabilir. Bu kriterlere göre minimum yaşam düzeyine bağlı olarak yoksulluk tanımlanmaktadır (Adaçay, 2008).

Subjektif (Öznel) Yoksulluk

Sübjektif yoksulluk yaklaşımı bireylerin tercihlerini ve kendi yaşam koşullarına göre yapmış oldukları değerlendirmeleri ön plana çıkaran yaklaşımdır. Bu yaklaşım, yoksulluğun tanımlanmasını kişilerin ve hane halkının değerlendirmelerine bırakır. Bu yaklaşımda yoksulluk bireylerin ekonomik ve sosyal durumlarını nasıl algıladıklarına göre değişmektedir.

Öznel yoksulluk yaklaşımında bireylerin yaşam koşulları, beklentileri gibi etmenler belirleyici olmakta, bu durum bazı sınırlamaları ve belirsizlikleri ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle iktisatçılar subjektif yaklaşımın ortaya çıkardığı güçlüklerden kurtulmak için objektif yaklaşımı benimseme taraftarıdır.

İnsani Yoksulluk- Gelir Yoksulluğu

İnsani yoksulluk kavramı; insanca yaşam için gerek duyulan maddi kaynaklarla beraber temel gereksinimlerin giderilebilmesi için eksikliği hissedilen bir takım sosyo-ekonomik imkânları içermektedir. İnsani yoksulluk kavramı yoksulluğu tek boyutluluğun ötesinde ele almaktadır. Minimum düzeyde karşılanması gerekenlerden daha fazla maddi refahın olması gerektiği düşüncesine dayanır. Bu nedenle kavram yoksulluğu çok boyutlu ele alınmaktadır (Aktan ve Vural, 2002).

İnsani yoksulluğun ölçümü “insani yoksulluk endeksi” ile gerçekleştirilir. İnsani yoksulluk endeksi (Human Poverty Index – HPI) insani gelişim açısından ortaya çıkan mahrumiyetleri (eğitim olanaklarından yoksunluk, özel ve kamusal mallara erişememe, yaşam süresi) ve yoksulluğun hangi boyutlarda olduğunu ortaya koymaktadır. Temel olarak insani gelişmişlik dışında kalan bireylerin durumunu yansıtmaktadır (Aktan ve Vural, 2002).

Kırsal Yoksulluk- Kentsel Yoksulluk

Kırsal yoksulluk, genel olarak azgelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde tarımsal kesimde yaşanan daralma sonucu var olan gizli işsizliğin açık işsizlik halini aldığı yoksulluk çeşididir. Yaşanan bu durum kırsal alanlarda yaşayan bireyleri hem ekonomik hem sosyal açıdan daha kırılgan hale getirmektedir. Kentsel yoksulluk üzerinde tam uzlaşma sağlanamamakla birlikte iki yaklaşım üzerinde durulmaktadır.

Bu yaklaşımda ekonomik ve antropolojik yorumlar ışığında geleneksel kavramlar üzerine tanımlama gerçekleştirilir. Yaklaşımda en genel ekonomik saptamalarda kullanılan gelir ve tüketime bir dizi sosyal gösterge eklenmiştir. Bunlar yaşam beklentisi, bebek ölümleri, beslenme, okuma-yazma oranı, sağlık hizmetlerine erişim, hane halkı bütçesi gibi göstergelerdir. Kırsal yoksulluk daha çok niteliksel kavramlarla ifade edilirken kent yoksulluğu daha nitel kavram ve tanımlamalardan oluşmaktadır.

MİKRO KREDİ VE MİKRO FİNANSIN TEMEL PRENSİPLERİ

Consultative Group to Assist the Poor (CGAP), Türkçe adıyla Yoksullara Yardım ve Dayanışma Grubu- mikro finans olarak bilinen yoksul kimselere finansal hizmeti genişletmek için iş birliği yapan Washington menşeli 28 adet kamu ve özel kalkınma kurumunun oluşturduğu bir topluluktur. Mikro kredinin prensipleri CGAP tarafından geliştirilmiş ve onaylanmıştır. Bu prensipler 10 Haziran 2004 tarihinde G-8 Zirvesindeki liderler tarafından da onaylanarak uygulama alanı bulmuştur. Bu prensipler şunlardır:²

1.Yoksul Kimselerin Sadece Kredilere Değil Çeşitli Finansal Hizmetlere İhtiyaçları Vardır.

Yoksul bireylerin de diğer bireyler gibi uygun, esnek ve bütçelerin el verdiği ölçüde çeşitli finansal hizmetlere ihtiyaçları olabilir. Finansal hizmetlerden kasıt sadece krediler değil, tasarruf,

² www.cgap.org/CGAP.Consensus-Guide

sigorta, para transferi gibi diğerk finansal hizmetlere erişimin sağlanmasıdır.

2.Mikro finans yoksullukla savaşmak için güçlü bir araçtır.

Yoksul insanlar finansal hizmetlere erişebildikleri zaman para kazanabilirler, kendi varlıklarını oluşturabilirler ve dış etkenlere karşı kendilerini daha iyi koruyabilirler. Yoksul insanların mikro finans sistemiyle çeşitli şekilde desteklenmeleri sadece günü kurtarmaya yönelik çabalar içinde bulunmalarını değil, aynı zamanda barınma, sağlık ve eğitim için aile bütçelerinden daha fazla kaynak ayırarak geleceğe yönelik planlar yapmalarına yardımcı olur.

3.Mikro finans yoksul insanlara hizmet eden bir finansal sistem kurmak demektir.

Birçok gelişmekte olan ülkede nüfusun büyük bölümünü yoksul insanlar oluşturmaktadır. Bunun yanında bankalar tarafından en az hizmet görenler de bu yoksul kesimdir. Yoksul insanların kredi verilemez olarak algılanmalarının nedeni çeşitli varsayımlara dayanmaktadır. Bu varsayımlar arasında yoksulların finansal hizmetlerden doğru düzgün yararlanmamaları nedeniyle kredi geçmişlerinin belirlenememesi ve bunun bir risk faktörü oluşturması, diğer yandan maddi teminat olarak gösterebilecekleri çok fazla varlıklarının olmaması nedeniyle kredi verilebilecekler kategorisinde yer almamaları bulunmaktadır.

4.Mikro finans kalıcı yerel finansal kuruluşlar kurmak anlamındadır.

Mikro finans hizmetlerinin sunumunda kalıcı ve yerel düzeyde örgütlenmiş finans kurumlarının kurulması büyük önem taşımaktadır. Bu kuruluşlar yerel birikimleri çekmeye, kredi olarak tekrar kullanıma sokmak ve diğer başka finansal hizmetler sağlamak için gereksinim duyarlar. Yerel düzeye yapılan vurgu özellikle ayrı bir önem taşımaktadır, öncelikle yerel düzeyde duyulan ihtiyacın belirlenmesi bu bölgelerde yaşayan halkla sürekli iletişim halinde

bulunan yerel düzeyde örgütlenmiş finansal kurumlar için daha kolay olmakta, aynı zamanda daha sağlıklı sonuçlar alınmasını sağlamaktadır.

5.Mikro finansın geniş kitlelere ulaşması için sürdürülebilir yapıda olması gerekir.

Daha önce de belirtildiği gibi çeşitli nedenlerden dolayı yoksul insanlar kaliteli finansal hizmetlere erişimde zorluk yaşamaktadırlar. Bu durumun temel nedeni bu tür hizmetleri sunacak kuruluşların yeterli sayıda ve nitelikte olmamasıdır. Bu hizmetleri sağlayabilecek güçlü kuruluşların maliyetleri karşılayabilecek kadar ücret talep etmesi gerekir.

6.Mikro Kredi her zaman soruların cevabı değildir. Mikro Kredi her durum için en iyi çözüm yolu değildir.

Geri ödeme için ödeme kapasitesi olmayan yoksul bireyler kredilerden en iyi şekilde yararlanmadan önce başka desteklere ihtiyaç duyarlar. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda mikro finans sisteminin her durumda başarıya ulaşması mümkün gözükmemektedir. Mikro finans uygulamalarının özellikle çalışma azmi ve fikri olan insanlara uygulandığında daha başarılı olduğu gözlemlenmiştir.

7.Faiz oranı tavan değerleri fakir insanların kredi almasını daha da zorlaştırarak onlara zarar vermektedir.

Mikro finansman mekanizması incelendiğinde bu hizmetlerden yararlanan insanlara piyasa genel faiz oranının üzerinde faiz oranları uygulandığı görölmektedir. Bunun nedenleri arasında verilen kredilerin küçük meblağlarda olması ve çok ayrıntılı saha çalışması yapılması gerektiği için kredi verme işlemlerinin yüksek maliyeti nedeniyle daha yüksek oranlarda faiz talep edilmesidir. Her bir kredi için ayrıntılı saha çalışmasının yapılması, başvuran kişinin sosyo-ekonomik durumunun detaylı bir şekilde analiz edilmesi gerekmektedir.

8.Hükümetin görevi finansal hizmetleri doğrudan sağlamak değil erişim için uygun ortamı sağlamaktır.

Hükümetlerin yoksul kesimlere finansal hizmeti teşvik eden ve aynı zamanda birikimleri koruyan politikalar oluşturması büyük önem taşımaktadır. Fakat devletlerin sunmuş olduğu bu hizmet ve politikalar sadece kısa vadeli sorunları çözümlenemeli aynı zamanda sürdürülebilir bir mali yapı oluşturacak şekilde planlanmalıdır. Bu doğrultuda devletler makroekonomik istikrar sağlamalı, faiz oranı tavan değerleri belirlemekten kaçınmalı ve sürekliliği sağlanamayacak sübvans edilmiş ve yüksek temerrütlü kredi programlarıyla piyasaları bozmaktan uzak durmalıdır. Aynı zamanda, hükümetler yolsuzlukları sıkı kontrol altına almalı ve mikro finans kurumları için sektör altyapısını destekleyici bir ortam oluşturmalıdırlar.

9.Bağış niteliğindeki fonlar özel sermayeyi tamamlamalı, özel sermaye ile rekabet etmemelidir.

Hükümet desteklerinin yanı sıra mikro finans sisteminde rol alan bağışçı kuruluşların mali ve teknik destek sağlaması önemli bir rol oynamaktadır. Uluslararası finans kuruluşlarından kredi derecelendirme kuruluşları, kredi büroları ve denetim firmaları

mikro finans hizmeti veren kuruluşlara destek sağlanmasında önemli görevler üstlenebilirler.

Ancak ilgili kuruluşlardan destek alınırken, bağış yapan kurumlar destekledikleri finansal kurumlar için belli zaman aralığında ulaşılması gereken somut ve ölçülebilir hedefler koymalıdır. Uygulama sırasında ve sonrasında belirlenen hedeflere ne derece ulaşıldığının ölçülmesi mikro finans hizmetlerinin başarısını ve etkililiğini belirlemede temel bir araçtır.

10.Sağlam kuruluşların ve yöneticilerin eksikliği kritik bir engeldir.

Mikro finans sisteminin etkin bir şekilde uygulamasında sadece mali kaynaklara erişim yeterli olmamaktadır. Finansal kaynaklar kadar diğer bir önemli problem ise hizmeti sunacak yeterli miktarda ve kalifiyede insan kaynaklarına ve diğer gerekli teknik alt yapıya sahip mikro finans kurumlarının bulunmayışıdır. Yeterli donanımına sahip personel eksikliği, bilgi yetersizliğinden dolayı mikro finans sisteminin tam anlamıyla çalışmasına engel olmaktadır. Bu nedenle sistemin etkin bir şekilde işlemesi sadece mali yapıyı güçlendirmekle değil, aynı zamanda kurumsal alt yapıyı güçlendirmekle ilgilidir.

11.Mikro Finans, performansını ölçtüğü ve açıkladığı zamanlarda en iyi çalışır.

Mikro finans kuruluşlarına ait performans göstergeleri verilen hizmetin niteliğinin belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Performans göstergelerini iki temel alanda inceleyebiliriz. Bunlardan birincisi finansal kurumların mali performansıyla ilgili göstergelerdir. Yoksul kesimlere hizmet veren finans kurumlarının hangi derecede finansal etkinlikte hizmet sunduklarının ölçülmesi amaçlanmaktadır. Performans değerlendirmesinin ikinci boyutunu, mikro finans kurumları tarafından verilen hizmetlerin bu hizmetlerden yararlananlar ve daha geniş çerçevede toplumsal grupların hayatlarında nitelik ve nicelik

yönünden ne gibi gelişmelerin meydana geldiğinin ölçülmesinden oluşmaktadır.

YOKSULLUKLA MÜCADELEDE MİKRO KREDİ UYGULAMASI

Mikro kredi, kısaca geleneksel finansal kurumların hizmet sunmadıkları veya eksik hizmet sundukları kesimlere erişim sağlanarak hizmetin sunulması olarak tanımlanmaktadır. Mikro kredide temel amaç, düşük gelirli ve fakirlere etkin bir şekilde erişim sağlayan, sürdürülebilir ve istikrarlı finansal kurumları oluşturabilecek politika ve programların yürütülmesidir. Bu yolla, yoksul kesimlerin üretim sürecine dahil edilerek ekonomiye kazandırılmaları, fakirliğin azaltılması ve yabancılaştırmanın önlenmesiyle toplumsal barışın güçlendirilmesi hedeflenmektedir (Ledgerwood, 1999).

Mikro kredi Projesi, 1970'li yıllarda Chitagong Üniversitesi ekonomi Profesörü Muhammed Yunus tarafından başlatılmıştır. Yoksulluğun yoğun yaşandığı Bangladeş'te halkın karşı karşıya olduğu açlık ve bu durum karşısında yaşadığı çaresizlik, Yunus'u ekonomi modellerinin öngördüğünün ötesinde farklı çözüm arayışlarına itmiştir. Yunus, 1974 yılında Chitagong Üniversitesinin yakınlarında bulunan bir köydeki yoksul insanlar üzerinde bir araştırmaya girişmiş ve araştırması sırasında yoksul insanların kişisel becerileriyle oldukça iyi işler yaptıklarını görmüştür.

Bu tecrübelerden hareketle Yunus, yoksul insanların yoksul olma sebebinin aslında sanıldığı gibi eğitimsiz ya da cahil olmalarından değil sermayelerini ellerinde tutamamalarından kaynaklandığı sonucuna ulaşmıştır. Yunus, 1974 yılında yaptığı araştırmasından yüksek geri dönüş oranları almış ve bu durum kendisini cesaretlendirmiş, bunun sonucunda da Grameen Bank'ı kurarak daha yüksek meblağlardaki kredi uygulamalarını başlatmıştır.

Mikro kredi uygulaması diğer finans kurumlarının aksine krediden faydalananlar açısından daha az bürokrasi ve daha küçük maliyetler gerektirdiğinden, günden güne artan geniş bir uygulama alanı bulmaktadır. Mikro finans kuruluşlarının önemli bir kısmı özellikle yoksul kadınlara kredi vermeyi amaçlamaktadır. Yapılan

araştırmalar, kadınların kendi kendilerine yardım sürecinde erkeklere kıyasla daha çabuk ve daha iyi uyum sağlayabildiklerini ve daha yüksek performans sergilediklerini ortaya koymuştur (Yunus, 1999).

Birleşmiş Milletler' in 2023 yılında yayımladığı Kalkınma Raporu'na göre, dünya 'da yaklaşık olarak 700 milyon kişi çeşitli nedenlerden dolayı aşırı yoksulluk içinde yaşamaktadır. Raporda, sürdürülebilirlik kalkınma amaçları doğrultusunda gerekli önlemler alınmadığı takdirde bu rakamın 2030 yılında 135 milyona yaklaşacağı ifade edilmektedir. Ayrıca ilgili rapor kadınları finansal sisteme entegre etmeyi hedeflemekte ve 2025 yılı sonuna kadar yaklaşık 100 milyon kişiyi aşırı yoksulluk düzeyinden çıkarmayı amaçlamaktadır (Birleşi Miiletler Kalkınma Raporu, 2023).

Birleşmiş Milletler Raporu'nda ifade edildiği üzere, küresel ölçekte yoksulluğun azaltılabilmesi için finansal sistemin tüm dinamikleri göz önünde bulundurulmalı, kk ve büyük ölçekli işletmeler desteklenmeli, gençleri ve kadınları finansal sisteme katılmaya teşvik edecek programlar oluşturulmalıdır. Bu bağlamda kadınlar sistemin bir parçası olarak görülmüş, yoksullukla mücadelede kadınların sisteme dahil olmasını sağlayacak çeşitli programlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamalardan biri de mikro kredi uygulamasıdır.

Yoksulla mücadelede önemli bir yere gelen mikro kredi uygulaması, ülkelere göre farklılık göstermekle birlikte birçok ortak özelliği de içermektedir. Sistem, esas olarak müşterilere güven unsuruna dayalıdır. Herhangi bir nedenle bir müşterinin geri ödemelerinde aksaklıkla karşılaşıldığında kesinlikle adli önlemlere başvurulmaz; bunun yerine kredi müşterisinin ödeme planı yeniden yapılandırılır. Kredinin geri ödeme süreci boyunca müşteriler grup halinde mikro finans kuruluşun verdiği eğitimlere katılmaya devam ederler. Dünya genelinde mikro kredilerin vadeleri genellikle bir yıldır. Kredi geri ödemesi kredi alındıktan bir hafta sonra başlar ve haftalık eşit taksitler şeklinde yapılır.

Mikro kredilerin en önemli özelliği kredinin geri dönüş oranının %100'e yakın olmasıdır. Aksi durumda uygulama mikro kredi kapsamında değerlendirilmez. Hedef kitle ise toplumun en yoksul %25'lik kesimi ile yoksul kadınlar olmalıdır (Yunus, 2003).

Bangladeş Grameen Bank Uygulaması

Bangladeş ve Grameen Bank uygulaması özdeşleşmiş durumdadır. 2006 yılında, ekonomik ve sosyal kalkınmaya yapmış oldukları katkıdan dolayı hem Muhammet Yunus hem de Grameen Bank, olayın iki eşit parçası olacak şekilde XX. yılında Nobel Barış Ödölüne layık görölümüşlerdir. Yaptmış oldukları katkı ile çok geniş bir kitle olan yoksul nüfusun, kendi yoksulluklarının üstesinden gelmesine yardımcı olarak toplumsal barışın sürdürölmesini sağlamışlardır. Mikro krediler, alt tabakanın kalkınması için demokrasi ve insan hakları lehine hizmet etmiştir (Dündar, 2007).

Grameen Bank'ın temelini oluşturan mikro kredi fikrinin ortaya çıkması 1970'li yıllara uzanmaktadır. O dönemde Chittagong Üniversitesi'nde Kırsal Ekonomi Bölüm Başkanı olan Muhammed Yunus, ülkenin içinde bulunduğu zor koşullar ve özellikle kırsal kesimde yoğunlaşan yoksullukla mücadele etmek amacıyla çalışmalar yapmaya başlamıştır. Üniversite yakınlarındaki Jobra köyünde yaptığı saha çalışmalarında Yunus ve ekibi, kırsal yoksulların işlerini idame ettirebilmeleri için gerekli küçük kredilere finansal sistemden ulaşamayan yoksulların kayıt dışı kredi kullandırıcıları tarafından sömürölüklerini fark ederler. Bu kişilerin geçimini sağlamak için kullandığı malzemeyi alacak parası yoktur. Günlük %10 faiz oranı üzerinden borçlanarak malzemeyi almakta ve kredi şartı olarak akşam yaptığı tabureleri piyasadaki fiyatın daha altında bir fiyatla borçlu olduğu kişiye satmaktadırlar. Hâlbuki malzemeyi kendileri alabilse kazançları çok daha fazla olacaktır ve malzemeyi alabilmesi için gerekli para 22 cent'tir. Yunus ve ekibi, bu durumda olduğunu tespit ettiğı 42 kişiye, ihtiyaç duydukları malzemeleri alabilmeleri için 27 dolar kredi vermiştir. Verilen kredilerin tamamının geri dönmesiyle daha fazla sayıda kişiye kredi verilmeye başlanmıştır (Ateş ve Öğütöğulları, 2012).

1976–1979 yılları arasında Jobra köyünde başarılı bir şekilde uygulanan Grameen projesi, kısa sürede Bangladeş Merkez Bankası ve diğier ticari bankalar tarafından desteklenmeye başlamıştır. 1979 yılında faaliyet alanını genişleten proje, Tangail bölgesinde de kredi vermeye başlamıştır. Tangail' deki uygulama başarılı sonuçlar verince proje genişlemeye devam etmiştir. 1980'li yıllarda ise proje

dünya çapında dikkat çekmeye başlamış ve Ford Vakfı gibi uluslararası kuruluşlardan finansal yardımlar gelmeye başlamıştır. 1983 yılında ise özel olarak çıkarılan bir tüzük ile Grameen projesi bağımsız bir banka haline gelmiştir.

Grameen kredilerinin temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Dündar, 2007):

- ✓ Krediler, fakir hane halkının kendi işgücü ile gelir getirici faaliyetlerini destekleyerek tüketimlerini karşılamayı hedefler.
- ✓ Öncelikle bankaya gidemeyecek kadar fakir durumdaki insanlara hizmet eder. Kişiler bankaya değil banka kişinin ayağına gider.
- ✓ Krediler bireylere değil, gruplara verilmektedir.
- ✓ Bütün krediler haftalık veya iki haftada bir taksit sisteme göre geri ödenir.
- ✓ Çoğunlukla kâr amacı gütmeyen organizasyonların sağladığı fonlar veya müşteriler tarafından yapılan ödemeler üzerinden kullandırılır.

Grameen Bankası ile ticari bankalar arasındaki farklar şu şekilde özetlenebilir (Güneş, 2009):

- Geleneksel ticari bankalarda müşteriler bankaya giderken; Grameen’de sistem bankanın müşterilerine gitmesi üzerine kurulmuştur.
- Geleneksel bankaların personeli şubede çalışırken; Grameen’deki personel belirlenen saatler dışında şubede çalışmamaktadır. Bununla bağlantılı olarak ticari bir bankada personel alımında eğitim ölçütleri geçerliyken, Grameen Bankası’nda personel için en iyi eğitimin halk arasında çalışmakla kazanıldığına inanılmaktadır.
- Geleneksel ticari bankalarda müşterilerin ne kadar varlıkları olduğunu ispatlaması gerekirken; Grameen’de bunun aksine müşterilerin ne kadar yoksul olduklarını ne kadar az birikimlerinin bulunduğunu ispatlamaları gerekmektedir.
- Başarılı bir ticari banka olmak için yüksek oranda kar elde etmek ve hissedarlarına yüksek temettü sağlamak gerekmektedir. Grameen Bankası da hissedarlarına

yüksek getiri sağlamayı hedefler ancak bu getirinin, hissedarlarına konut ve artan yaşam standardı şeklinde dönmesini amaçlar.

- Geleneksel ticari bankalarda müşterilerin ne tür bir ekonomik etkinlik içinde bulundukları önemliyken; Grameen Bankası'nda müşterilere bu konuda hiçbir baskı yapılmaz. Bu nedenle de ekonomik etkinliklere verilen krediler çok çeşitlidir; yıllık raporlarda beş yüzden fazla kategori sıralanmaktadır.
- Grameen Bankası'nda müşterilerin evlerine yapılan haftalık ve aylık ziyaretlerle, verilen krediyi geri ödeyip ödeyemeyeceği kontrol edilmektedir.
- Geleneksel ticari bankalarda müşteri ile banka arasındaki ilişki yasalarla belirlenmişken; Grameen Bankası'nda borçlu ile alacaklı arasında hiçbir hukuksal aracı yoktur.
- Geleneksel ticari bankaların girişimleri ekonomik amaçlıyken; Grameen Bankası ekonomik girişimlerin yanı sıra sosyal değişimler yaratmaya da çalışmaktadır.

Endonezya Mikro Kredi Uygulaması

Endonezya'da başlangıçta tarımsal kalkınma bankası olarak kurulan Bank Rakyat Indonesia (BRI) aracılığı ile yapılan mikro kredi uygulaması, bir devlet bankasının mikro finans kredi uygulaması olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgili alanı ticari olmakla birlikte, faaliyetleri özellikle kırsal bankacılık hizmetlerine ve tarımsal pazarlara yoğunlaşmaktadır.

Kırsal ve kentsel alanlardaki müşterilere mikro finans hizmetleri bağımsız bir kâr amaçlı birim olarak çalışan unit desas (UD) aracılığı ile sunulmaktadır. BRI-UD tam anlamıyla ticari faaliyetlere göre çalışmakta olup, BRI'nin toplam varlıklarının yaklaşık %25'ini ve toplam tasarruf hesaplarının %70'ini oluşturmaktadır.

BRI-UD 1970'li yılların başlarında, ulusal pirinç üretimini teşvik amacıyla oluşturulan BIMAS adı verilen program kapsamında çiftçilere kredi sağlamak üzere kurulmuştur. Bu süreçte faiz oranları sübvansiyonlu düzeylerde tutulmuş ve ortaya çıkan açıklar

Endonezya Maliye Bakanlığı tarafından kapatılmıştır. Fakat 1980'lere gelindiğinde verilen kredilerin hacmi büyük ölçüde düşmüş ve geri ödenmeyen borç oranı %50'nin üzerine çıkmıştır. BIMAS programının sona ermesiyle birlikte hükümet, BRI-UD'ü düşük gelirli müşterilere çeşitli mali hizmetler sunan bir kırsal bankacılık ağına dönüştürmeye karar verdi.

1984 yılında tüm BRI-UD sistemi yeniden yapılandırılmış ve kırsal alana yönelik tek bir kredi ürünü olarak geliştirilen (KUPEDES) devreye sokulmuştur. BRI- UD'un da mali açıdan başarılı olabileceği anlaşıncı, BRI-UD, piyasaya SIMPEDES (kırsal tasarruflar) olarak adlandırılan bir tasarruf ürünü daha çıkartmıştır. Bu ürünün gördüğü ilgi BRI'nin halkla ilişkiler ve pazarlama stratejilerini baştan sona yenilemesi ile de zenginleştirilmiştir. İnsanların evlerde sakladıkları paralarla, nakit olmayan varlıklarını paraya çevirerek açtıkları hesaplarla tasarruf mevduatı tavana vurmuştur.

Her bir unit desa bir ilçe yerleşiminde tek odalı bir merkezden faaliyet göstermekte ve ortalama 16-18 köye hizmet sunmaktadır. Ortalama olarak her birimde 4.500 tasarruf sahibi ve 700 kredi borçlusu bulunmaktadır (Dündar, 2007).

BRI ayrıca, BRI-UD sayesinde, Endonezya'nın yaşadığı mali krizi atlatabilen az sayıdaki bankadan biridir ve o kriz döneminde bile işlerini geliştirmeyi başarabilmiştir.

Latin Amerika ve Karayipler'de Mikro Kredi Uygulamaları

Latin Amerika, diğer kıtalarla karşılaştırıldığında, mikro kredi hizmeti sunumunda en köklü geçmişe sahip kıtalardan biridir. Brezilya ve Meksika gibi büyük ekonomilerin de içerisinde bulunduğu bu uygulama, 41 ülkeyi kapsamaktadır (Şahpaz, 2017). Mikro finans hizmeti sunan kurumlar arasında özellikle kentsel alanlarda yoğun rekabet söz konusudur. Bazı ülkelerde bu rekabet nedeniyle faiz oranları hissedilir derecede düşük düzeylere inmiştir. Örneğin, Bolivya'da 1990'lı yıllarda %50 civarında seyreden faiz

oranları, aşırı rekabet nedeniyle 2004 yılında %21 düzeyine inmiştir.³

Accion Internacional, 1961 yılında Venezuela’ da bir hukuk öğrencisi tarafından başlatılan gönüllü bir yardım kuruluşudur. Bu kuruluş ilk yıllarında sivil toplum örgütü olarak faaliyet göstermiş ve fakir halka yardım etmeyi amaçlamıştır. Daha sonra asıl sorunun işsizlik olduğu fark edilince, 1973 yılında Brezilya’ da ilk mikro kredi uygulamasını başlatmıştır. Kuruluş, ilk on yıl içinde 14 ülkede mikro kredi uygulamalarını hayata geçirmiştir. Fakat ihtiyaç sahiplerine yeterince ulaşılmaması sebebiyle, 1992 yılında sadece mikro kredi faaliyeti veren bir ticari banka açmıştır.

Ekim 2000’de Afrika ülkelerindeki mikro kredi kuruluşları ile temasa geçmiş ve Angola, Benin, Mozambik, Nijerya, Tanzania, Uganda ve Zimbabve’deki kuruluşlara teknik yardım sağlamaya başlamıştır. Son beş yıl içinde fakir girişimcilere toplam 5 milyar ABD doları tutarında kredi hizmeti sağlamıştır. İlk dönemlerde kredi tutarları 100-200 ABD doları arasında olup, geri dönüşleri %98’in üzerinde gerçekleşmiştir. 1987 yılından beri kredi müşteri sayısı 13.000’den 285.000’e çıkmıştır. Latin Amerika ve Kuzey Amerika’da bulunan 26 bağlı kuruluşu ile her yıl yaklaşık 300 milyon ABD doları tutarında kredi dağıtmaktadır (Gökay, 2008).

Afrika’da (Sahra Altı) Mikro Kredi Uygulaması

Afrika kıtasındaki mikro kredi programları henüz kendini geliştirme aşamasındadır. Bu kıtada hizmet veren mikro kredi programı alt düzeylerde olmakla birlikte, diğer kıtalarla karşılaştırıldığında yüksek işlem maliyeti içermektedir.

Dünya Bankası’nın yaptığı bir çalışmaya göre hizmet sunan programlar, müşterilerine yakın yerde kurulmuşlar, basit borç verme teknikleri kullanmışlar, kültürel yapıya uygun olarak hem borç veren hem de borç alan açısından pahalı olmayacak şekilde ve yüksek geri dönüşü sağlayacak etkin teknikler kullanarak çalışmışlar, çoğu tasarrufları içermişler ve her ne kadar tüm maliyeti karşılamasa da

³ <http://www.microfinancegateway.org/files>

kredilerini ticari borç oranlarından daha yüksek bir orandan fiyatlandırmışlardır.

Diğer kıtalarda olduğu gibi Afrika'da da mikro finans hizmeti veren kuruluşların bir araya gelerek oluşturduğu ağlar bulunmaktadır. Bunlardan biri Africa Microfinance Network (AFMIN) ağıdır. AFMIN hâlihazırda Afrika kıtasında bulunan 18 ülkeden 300'ün üzerinde mikro finansman kuruluşunun bir araya geldiği uluslararası gayri resmi bir organizasyondur. Kuruluşu, 1996 yılında 15 Afrika ülkesinin mikro finansman liderleri, WWB (Women's World Banking) ve UNDP (United Nations Development Programme) Mali'de bir araya gelerek bir bölgesel ağ oluşturma fikri ile başlamıştır. Kasım 2000 tarihinde AFMIN Genel Kurul toplanarak kurulmuştur.

1999 yılında 40 mikro finans kuruluşu bulunan bölgede şu an 217 mikro finans kuruluşu hizmet vermektedir ⁴

MİKRO KREDİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Mikro finans yoluyla yoksullukla mücadele hareketi, 1970'li yılların ortalarında, Bangladeş'in Chittagong Üniversitesi'nde Ekonomi Profesörü Muhammed Yunus tarafından başlatılmıştır. Ülkenin yoksulluk ve sefalet bağlamında içinde bulunduğu şartlar, Yunus'u bu sorunlara çözüm bulmak amacıyla araştırmaya yöneltmiştir. Çalışmalarına Chittagong Üniversitesi yakınlarındaki Jobra köyünde başlayan Yunus ve ekibi, köyde yoksullarla yaptıkları görüşmeler sonucunda, işlerini devam ettirebilmeleri için gerekli küçük kredilere ihtiyaç duyan yoksulların finansal sistemden dışlandıklarını ve kayıt dışı kredi kullandırıcıları tarafından sömürüldüklerini fark ederler. Bu kişilerin yeterli miktarda parası olmadığından, günlük %10 faiz oranı üzerinden borçlanarak malzemeyi almakta ve kredi şartı olarak akşam yaptığı tabureleri piyasadaki fiyatın daha altında bir fiyatla borçlu olduğu kişiye satmaktadırlar. Oysaki bu kişiler malzemeyi kendileri alabilse kazançları çok daha fazla olacaktır ve malzemeyi alabilmesi için gerekli para 22 cent'tir. Yunus ve ekibi, bu durumda olan tespit ettikleri 42 kişiye, ihtiyaç duydukları malzemeleri alabilmeleri için

⁴ MIX Market, www.mixmarket.org,

27 dolar kredi vermiştir. Verilen kredilerin tamamının geri dönmesiyle daha fazla sayıda kişiye kredi verilmeye başlanmıştır (Akgül, 2003).

Mikro finans hizmetlerinin temel felsefesini oluşturan yoksul insanlara kredi temin edilmesi aslında yeni bir olgu değildir. Küçük, enformel tasarruflar ve kredi grupları yüzyıllar boyunca dünyanın dört bir tarafında uygulanmıştır. Avrupa’da 15. yüzyılın başlarında Katolik Kilisesi, yüksek derecede yüksek faiz oranları uygulayan tefecilere karşı bir alternatif olarak dükkanlarda insanlara borç veren birimler kurmuştur. 15.yüzyıl boyunca bu tür birimler Avrupa’nın bütün kentsel alanlarında faaliyet göstermeye başlamışlardır. Aynı zamanda ticari bankalar tarafından dışlanmış yoksullara yönelik finansal hizmetler sunan resmi kredi ve tasarruf kurumları asırlar öncesinden bulunmakta idi. Buna örnek olarak 1700lü yılların ilk dönemlerinde faaliyete geçen İrlanda Kredi Fonu verilebilir (Gökyay, 2008).

18. yüzyılda Avrupa’da daha kurumsal yapılar hizmet vermeye başlamıştır. Bu doğrultuda finansal kooperatif hizmeti veren ilk kurum Almanya’da kurulmuştur. Bu kurumların ilk amacı kırsal kesimin tefecilere olan bağımlılığını ortadan kaldırmak, bir diğer amacı ise kırsal kesimin yaşam düzeyini artırmaktır.

1970’li yıllar ise modern anlamda mikro kredi sisteminin oluşturulmaya başlandığı dönem olmuştur. Bangladeş, Brezilya ve bazı diğer ülkelerde uygulanmaya başlanan programlar, özellikle yoksul kadın girişimcilere krediler vermeye odaklanmıştır. Mikro kredi uygulamalarının öncü kurumlarından olan Grameen Bank, faaliyetlerine önce Latin Amerika’da başlayan daha sonra uygulama alanını Birleşik Devletler ve Afrika kıtasına yayan ACCION International, Hindistan’da bir kadın sendikası tarafından kurulmuş olan Self- Employed Women’s Association’dır. Bu kurumlar hala günümüzde aktif olarak hizmet vermekte ve birçok ülkede bu programların benzerleri uygulanmaktadır.

Türkiye’deki örneklerden birisi ise Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ile Grameen Trust Bank iş birliği ile Diyarbakır’da başlatılan pilot uygulamadır.

Bu programlarda ilk olarak çıkarılan sonuç, iyi idare edilen programlar kanalıyla kredilerden faydalanan insanlar, özellikle

kadınlar, normal ticari bankalardan kredi kullanan insanlardan daha iyi performans gösterdikleridir. İkinci olarak, yapılan uygulamalar çerçevesinde yoksul insanların mikro finans hizmeti veren kurumların masraflarını karşılayacak oranlarda faiz oranlarını ödemeye istekli oldukları ve bu ödemeleri zamanında yapabildikleri görülmüştür. Masraflarını karşılayabilen mikro finans kurumları bu başarılı performansları sayesinde tasarruf, ticari krediler ve yatırım sermayelerini kendilerine çekebilmişlerdir. Hükümetten veya bağış yapan kurumlardan sağlanan sınırlı sayıda desteklenmiş kredileri almadan geniş bir yoksul kesime ulaşabileceklerini göstermişlerdir.

1990'lı yıllara gelindiğinde birçok uluslararası kuruluş ve örgütler, mikro kredinin yoksulluğu azaltmada desteklenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu destek ile beraber birçok ülkede mikro finans sayısında artışlar meydana gelmiştir. Mikro kredi artık bir strateji olarak görülmüş ve bu nedenle daha fazla sermaye içeren ve finansal sistemde kendisine sağlam bir yer edinen kuruluşlara dönüşmüştür.

MİKRO KREDİ HİZMETİ VEREN KURULUŞLAR

Mikro kredi hizmeti veren kurumlar, ticari bankalar, tasarruf bankaları, kooperatifler, sivil toplum örgütleri, yardımlaşma grupları sayılabilir. Bu kuruluşların önemli bir bölümü başlangıçta sivil toplum örgütü olarak örgütlenmiş fakat gelir kaynaklarındaki azalma nedeniyle bu kurumlar yapısal olarak dönüşüm geçirmek zorunda kalmıştır. Günümüzde bu hizmeti sunan kuruluşlar üç ana grup altında incelenmektedir (Gökyay, 2008):

1. Formal Gruplar: Genellikle tarım ve küçük sanayi gibi stratejik sektörlerle sübvansiyonlu kredi veren kurumlardır. Devlet destekli programlara aracılık etme isteği ve mikro finansmanın karlı bir iş olduğunun anlaşılmaya başlanması üzerine, özel bankalar ve finansman şirketleri bu alana yönelmeye başlamışlardır. Mikro finansman hizmeti veren formal kurumlar bankacılık otoritelerince düzenlenmekte ve denetlenmektedir.

2. Yarı-formal kurumlar: Bu grupta sivil toplum örgütleri ve kooperatifler yer almaktadır. Sivil toplum örgütleri hedef kitleye anlayış ve mekân açısından yakın olduklarından, müşterilerin ihtiyaçlarına daha iyi cevap vermektedirler. Dezavantajları; uzun

dönemli perspektife sahip olamamaları ve bağışların azalmasından dolayı kaynak sıkıntısına düşmeleridir. Bu kurumlar bankacılık otoritelerince düzenlenmekte, ancak diğer kamu otoritelerin lisansı ve denetimi altında faaliyet göstermektedirler.

3. *İnformel kurumlar:* Yardımlaşma sandıkları, tefeciler, aile bireyleri ve arkadaşlardan oluşan yapılardır. Bu kurumlar herhangi bir resmi düzenlenmeye ve denetlemeye tabi değildir.

MİKRO KREDİ HİZMETİ VEREN KURULUŞ MODELLERİ

Birlik Modeli

Birlik modeline göre hedef gruplar çeşitli mikro finans ve diğer aktivitelerin faaliyete geçirildiği birlikler oluşturmaktadırlar. Birlikler veya gruplar gençlerden veya kadınlardan oluşturulabilir, politik/dini/kültürel konularda birbirine yakın hissedilen insanlar arasında kurulabilir, mikro işletmeler için destek mekanizmaları oluşturabilirler.

Banka Garantileri Modeli

Mikro finans sisteminde kullanılan önemli araçlardan birisi de banka garantisi uygulamasıdır. Banka garantisi ticari bankalardan kredi temin edilebilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Bu garanti dışarıdan sağlanan garanti mekanizması ile üyelerin tasarruflarının kullanılmasıyla gerçekleştirilen garanti mekanizması olmak üzere iki şekilde kullanılmaktadır.

Banka garantisi uygulaması bir çeşit sermaye garanti programıdır. Garanti altına alınmış olan fonlar, kredilerin geri dönüşü ve sigorta işlemlerinden kaynaklanan zorunlulukları da kapsamak üzere çeşitli amaçlarla kullanılabilirler. Bu çerçevede birçok uluslararası örgütlenme ve Birleşmiş Milletler çerçevesinde kurulmuş kuruluşlar bankaların ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin mikro finans hizmetlerine başlayabilmek için başlangıç sermayesi oluşturmalarına ve öncelikle kredi hizmeti sunabilmelerine yönelik uluslararası garanti fonları oluşturmaktadırlar.

Topluluk Bankacılığı Modeli

Topluluk bankacılığı modeli temel olarak bütün topluluğu bir birim olarak görmekte, mikro finans hizmetlerinin sunumuna yönelik yarı-resmî veya resmî kurumların oluşturulmasına ön ayak olmaktadır. Topluluk bankaları, geniş bir finansman desteği sağlanan daha geniş çaplı kalkınma programlarının bir alt bileşeni olarak oluşturulmaktadır.

Kooperatifler Modeli

Kooperatif ortak ve demokratik bir şekilde yönetilen, insanların gönüllü bir şekilde bir araya gelip ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik oluşturulmuş bağımsız bir örgütlenmedir (Gökyay, 2008).

Kredi Birlikleri Modeli

Kredi birlikleri üyeleri tarafından yönetilen ve kendi kendine finansal yardımda bulunmayı amaçlayan bir örgütlenme modelidir. Bu örgütlenme modelinde grup üyelerinin paralarını bir araya getirerek tasarruf etmek ve uygun düzeylerde grup üyelerine kredi verilmesi amaçlanmaktadır. Kredi birliğinin üyesi olabilmek için tek koşul aynı topluluk içerisinde toplulukla bir bağlantısının olması gerekir.

Grameen Modeli

Sanayileşmenin hız kazanmasıyla birlikte birçok ülkede kırsal yoksulluk sorunları ortaya çıkmaya başlamış, aynı zamanda ülkeler ve bölgeler arasında sosyal sınıf farklılıkları daha belirgin hale gelmeye başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerde her ne kadar Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) artış gösterse de gelir dağılımında eşitsizlik, yoksulluk ve işsizlik durumları ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan tabloda kırsal yoksulluğun iyileştirilmesi ihtiyacı bilinci doğmuş ve bu bilinç doğrultusunda kırsal kalkınma için kurum ve kuruluşlar yeni politikalar ve stratejiler belirlemeye başlamışlardır (Akbulaev vd., 2017).

Kırsal kalkınmayı gerçekleştirebilmek amacıyla, nüfusun yarısından fazlası kırsal kesimde yer alan Bangladeş'te uygulama alanları oluşturmuştur. Bu ülkede kırsal kesimde hayatını idame ettiren bireyler yoksullukla ve işsizlikle karşı karşıya kalmış, farklı kurumsal yaklaşımlar izlenmesine rağmen yoksulların sosyo-ekonomik koşullarında kayda değer bir artış olmamıştır (Sarker, 2001:4).

Bu bağlamda Bangladeş' te kurulan Grameen Bank ile birlikte kırsal kesimlerde yaşayan yoksulların sosyoekonomik durumları o zamana kadar yapılan girişimlerin en iyi örneklerinden biridir. Grameen Bank, tarımsal olarak ifade edilecek olursa, ilgili kesimde yaşayan ve yarım dönümden az toprağı olan veya mevcut varlıklarının değeri bir dönümü aşmayan yoksullara özellikle kadınlara kredi kullandırma amacıyla kurulmuş uzman bir banka olarak tanımlanabilir (Khandker, 1996:2).

Grameen Bank, 1970'lerin ortalarında Bangladeş'te Prof. Muhammed Yunus tarafından bir proje kapsamında ortaya çıkan ve yoksulların kalkınmasını sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir projedir. İlk olarak 1976-1979 yılları arasında 'Jobra' köyünde başlatılan proje kısa sürede başarılı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Bu başarılı sonuçlar doğrultusunda proje Merkez Bankası ve diğer bankalar tarafından desteklenmiş ve sonraki süreçlerde projenin uygulama alanı genişletilerek ülke geneline yayılmıştır.

Grameen Bankası kırsal kesimlerdeki yoksulları sisteme dahil etmek ve bu kesimin finansal sisteme ulaşmasını kolaylaştırmak amacıyla kendine özgü metot oluşturmuştur. Genel hatlarıyla ele alacak olursak Grameen Bankası şu şekilde bir metot izlemektedir:

İlk olarak 15-22 köyü kapsayacak şekilde bir saha yöneticisi ve birkaç çalışan ile banka ünitesi oluşturulur.

Oluşturulan ünitadaki çalışanlar ve saha yöneticisi hedeflenen köydeki potansiyel müşterileri tanımaya, yerel halka sunacakları hizmetlerin amacını, işlevlerini ve bankanın çalışma sistemini anlatmaya yönelik ziyaretlerde bulunurlar.

Bilgilendirme ziyaretlerinden sonra hedeflenen müşteriler arasından beş kişilik gruplar oluşturulur ve bu gruplar arasında ilk önce iki kişiye kredi verilerek sistemin güvenilirliği test edilir.

Kredi verilen grup bir ay boyunca bankanın belirlemiş olduğu kurallara uyup uymama konusunda gözlem altında tutulur.

Eğer kredi alan müşteriler anapara ve faiz ödemelerini zamanında ve eksiksiz olarak gerçekleştirirse diğerk gruplara da kredi verilmeye başlanır.

Böylelikle hem kredilerin geri dönüş oranı artırılır, hem de grup içerisinde karşılıklı güvene dayalı bir finansman modeli oluşturulmaktadır.

Grup Modeli

Grup modelinin temel amacı, bireysel düzeyde yaşanan aksaklıkların birlikte aşılması ve çeşitli bireylerin bir araya gelip grup oluşturarak kendilerine güvence sağlamasıdır.

Bireysel Model

Bu modelde mikro krediler direk bireyler muhatap alınarak yapılmaktadır. Bu modelde grup oluşturmaya veya geri ödemeye yönelik garanti alınmasına yönelik bir baskı oluşturulmamaktadır.

Aracılık Modeli

Bu modelde borç verenler ile borç alanlar arasında bir aracın olması söz konusudur. Aracı kuruluş, borç alanlar arasında kredi bilincine ve kredi kullanmaya yönelik eğitim sunarak kritik bir rol oynamaktadır.

Aracılık faaliyetinde bulunanlar; bireysel borç verenler, sivil toplum kuruluşları, mikro işletme/mikro kredi programları ve ticari bankalar (hükümet tarafından desteklenen programlar çerçevesinde) olabilirler. Borç verenler ise; hükümet ajansları, ticari bankalar veya uluslararası yardım yapan kuruluşlar olabilirler.

Sivil Toplum Örgütleri Modeli

Sivil toplum örgütleri mikro kredi hizmeti sunma alanında temel oyuncularından biri olarak sahneye çıkmışlardır. Çeşitli boyutlarda aracılık faaliyetinde bulunan kurum rolünü yerine

getirmişlerdir. Sivil toplum kurumları mikro kredi programlarının başlatılmasında ve bu programlarda yer alınmasında aktif rol almışlardır. Bu kurumlar topluluklar ve mikro kredi kuruluşları için ilerlemenin denetlenmesi ve iyi uygulama faaliyetlerinin tanımlanmasına yönelik kaynaklar ve çeşitli araçlar geliştirmişlerdir.

Grup Baskısı Modeli

Grup baskısı modeli borç alanlar ve diğer proje katılımcıları arasında mikro kredi programlarına katılımı ve düzenli geri ödemeyi temin etmek üzere ahlaki ve diğer bağlantıları kullanmaktadır. Baskı grubunun üyeleri borç alanlar içerisinde diğer bir kişi olabileceği gibi, bazen de kırsal kesimlerde sözüne güvenilir biri de olabilmektedir. Bu faaliyetleri sivil toplum örgütlerinin çalışanları da yerine getirebilmektedir.

Dönen Tasarruflar ve Kredi Kurumları Modeli

Dönen tasarruflar ve kredi kurumları modeli temel olarak bir araya gelen bir grup insanın ortak bir fona döngüsel olarak katkıda bulunmasından ve toplanan paraların her döngüde grup üyelerinden birine kredi şeklinde verilmesinden oluşan bir modeldir.

Küçük İşletmeler Modeli

Günümüzde istihdam yaratmak, gelir düzeyini artırmak ve ihtiyaç duyulan temel hizmetleri sağlamak amacıyla küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ) daha fazla önem verilmektedir. Bu tip işletmeler için uygulanan politikalar, genellikle eğitim, teknik tavsiyeler, yönetim ilkeleri ve benzeri destekleme sistemleri gibi doğrudan müdahaleler ile piyasa koşullarına hazırlanmak veya satış imkânları gibi dolaylı müdahaleler üzerinde odaklanmaktadır.

Bu politikaların ana bileşenlerinden biri, farklı alanlarda uygulanabilen ve farklı taleplere cevap veren mikro kredi şeklinde finansmandır. Mikro KOBİ'lere doğrudan sağlanabileceği gibi, diğer hizmetlerle birlikte daha geniş işletme geliştirme programının bir parçası olarak da sunulmaktadır.

Bu model çerçevesinde oluşturulan uygulamalardan birisi de köy bankalarıdır. Köy bankaları topluluk temelli kredi ve tasarruf birlikleridir. Bu birlikler kendi işini kurmak isteyen 20 ila 50 arasında düşük gelirli kimselerden oluşmaktadır. Bu modelde ilk sermaye dışarıdan yardım yapan kurum tarafından sağlanabilir. Fakat bankanın yönetimi tamamen üyeleri tarafından yürütülmekte, üyeleri kendileri seçmekte, kendi mevzuatlarını kendileri hazırlamakta, bireylere krediler vermekte ve tasarrufları kendileri toplamaktadır. Verdikleri krediler için herhangi bir teminat istememektedirler.

III. BÖLÜM TÜRKİYE’ DE YOKSULLUK VE UYGULANAN MİKRO KREDİ PROGRAMLARI

TÜRKİYE’ DE YOKSULLUK

Yoksulluk küreselleşmenin etkisiyle birlikte gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, 1990 yıllardan itibaren birçok ülkede artış göstermektedir. Türkiye de bu etkileşime paralel olarak yoksulluk olgusu ile karşı karşıya kalmıştır. 1990’lardan sonra Türkiye’de yoksulluk üzerine yapılan çalışmalar artmış ve konu, üzerine tartışılan önemli bir kavram haline gelmiştir.

1980’li yıllarda Türkiye önemli bir dönüşüm süreci içerisine girmiştir. Bu dönüşüm süreci 24 Ocak kararları ile birlikte somutlaştırılmış, 1960’lardan beri uygulanan ithal-ikameci politikalar terk edilerek, serbest piyasa kurallarının hâkim olduğu, dış dünya ile bütünleşmeyi ve ihracata dayalı sanayileşmeyi hedefleyen bir ekonomi politikası benimsenmiştir. Fakat 80’li yılların sonlarına gelindiğinde finansal istikrarda bozulmalar meydana gelmiş, buna paralel olarak iç ve dış borçlanma yüksek seviyelere çıkmış ve enflasyon üç haneli rakamlara ulaşmıştır. Oluşan bu yüksek enflasyon orta ve düşük gelirli hanelerde tahrip edici etki göstermiştir.

1990’lı yıllarda art arda yaşanan krizler sonrasında ekonomi küçülmüş, işsizlik artmıştır. 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi olumsuzlukları daha da artırmıştır. Türkiye’de yaşanan tüm bu gelişmeler, yoksulluğun giderilmesinde çok yönlü ve yeni yaklaşımlara gereksinimi ortaya çıkarmıştır. 1990’lı yıllarda yaşanan yüksek enflasyon, düşük gelirli nüfusun satın alma gücünü daha da zayıflatmıştır. Ayrıca yüksek enflasyon ve yüksek faizler nedeniyle kamu finansmanında ki dengesizlikler, gelir dağılımını iyileştirmeyi amaçlayan politikalar üzerinde kısıtlayıcı bir etki yapmıştır.

Bu dönemde Türkiye’de meydana gelen yoksulluğun temel sebepleri olarak ekonomik krizler, işsizlik, bölgesel farklılıklar ve cinsiyet eşitsizliği öne çıkmaktadır. Yoksullukla mücadeleyle yönelik resmi politikaların oluşturulması 1990’lı yılların ortasında başlamıştır. Bu bağlamda Yedinci ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planlarında stratejik amaçlar oluşturulmuştur. Bu amaçlar, gelir dağılımındaki eşitsizliği olabildiğince minimize etmek ve mutlak yoksulluğu ortadan kaldırmaktır.

2001 yılında ülkemizde yaşanan kriz ile birlikte Türk lirası ciddi değer kaybına uğramış ve ulusal gelirlerde hızlı bir düşüş meydana gelmiştir. Bu süreçte uygulanan Neo-liberal ekonomi politikaları ve küreselleşme Türk ekonomisinde derin izler bırakmış, hızlı büyümeyi derin finansal krizler izlemiş, döneme yüksek enflasyon, gelir dağılımında dengesizlik ve ekonomik istikrarsızlık damgasını vurmuştur (Gürses, 2006).

Tablo 3.1 ‘de Türkiye’de 2014-2024 yılları arasındaki yoksulluk oranları gösterilmiştir.

Tablo 3.1. Türkiye’de yoksulluk oranları (2014-2024)

Yıllar	220 14	220 15	220 16	220 17	220 18	220 19	220 20	220 21	220 22	220 23	220 24
Yoksulluk Oranları	21,8	21,9	21,2	20,1	21,2	21,3	21,9	21,3	21,6	13,9	13,6

Kaynak: TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-224-53714>

Tablo 3.1 ‘den görüldüğü üzere 2014 ila 2023 yılları arasında %20’lerde izleyen yoksulluk oranları, 2023 ve 2024 yıllarında düşüşe geçerek bu yüzdelik dilim ortalama 13’lere düşmüştür.

TÜİK’in 2024 yılında yayınlamış olduğu ‘Gelir Dağılım İstatistikleri’ ne göre yoksulluk sınırı %13, 6 olmuştur. Yoksulluk sınırının en yüksek olduğu iller şu şekildedir: Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir. Açıklanan istatistiklere göre ise,

Gaziantep, Adıyaman ve Kilis yoksulluk sınırının en düşük olduğu illerdir.⁵

Yoksulluğun Mikro ve Makro Nedenleri

Yoksulluk kavramının küresel ölçekte tek bir tanımı olmamakla birlikte, her yerde geçerli tek bir nedeni de yoktur. Yoksulluğun sosyo-ekonomik, siyasal nedenleri ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye farklılık göstermektedir. Genel anlamda bakıldığında yoksulluğun belirli bir takım makro ve mikro nedenleri bulunmaktadır (Karayılmazlar ve Güler, 2015).

Bu bağlamda ele alınacak olursa yoksulluğun nedenlerini ‘*mikro*’ ve ‘*makro*’ nedenler olmak üzere iki ana grupta incelemek mümkündür.

Yoksulluk nedenleri eğer bizzat kişinin kendi özelliklerinden kaynaklanıyorsa mikro nedenler; kişinin içinde yaşadığı çevreden kaynaklanıyorsa ve kişiden bağımsız ise makro nedenler olarak kategorize edilmektedir. Yoksulluğun mikro ve makro nedenleri şu şekilde sıralanabilir (Güneş, 2009):

Mikro Nedenler;

- Fiziksel ve ruhsal sağlık bozukluğu,
- Özürlülük,
- Madde bağımlılığı ve kumar gibi kötü alışkanlıklar,
- Düşük eğitim düzeyi,
- Var olan işler için gerekli beceriye sahip olamama,
- Ücret sorunları ve işyerindeki kötü yönetimden kaynaklanan sorunlar,
- Boşanma, terk edilme, ölüm gibi nedenlerle ailenin dağılması,
- Çalışmaya ilişkin olumsuz etik değerler,
- İsteddiği koşullarda iş bulamamak,
- Suç kurbanı olmak,
- Yaş, cinsiyet gibi özelliklerdir.

⁵ https://www.tgmp.net/eyayin/tgmp_bilgi_notu_tr.html

Makro nedenler;

- Yaşanılan coğrafyanın özellikleri (su, toprak, iklim vb. şartların elverişsizliği),
- Savaşlar, doğal afetler, ekonomik krizler,
- Teknolojik gelişmelere paralel olarak insan gücüne duyulan ihtiyaçta azalma,
- Ülkenin gelir dağılımındaki adaletsizlik,
- Ülkedeki istihdam politikaları nedeniyle yüksek işsizlik oranı ya da var olan işlerdeki ücretlerin düşük olması,
- Yolsuzluklar,
- Ülkedeki hızlı nüfus artışı,
- Toplumda yaşanan hızlı sosyal değişimler (göç, çarpık kentleşme, aile yapısındaki küçülme vs.)

Yoksulluğun Kişisel-Yapısal Nedenleri

Kişinin kendi davranışı, tutumu ve eksikliklerinden kaynaklanan sebepler ‘kişisel nedenler’ olarak adlandırılır. Siyasi otoritenin veya devletin yoksullukla mücadele konusunda gereken sosyal, ekonomik, politik ve hukuki önlemleri almamasından veya alamamasından kaynaklanan sebepler ise “yapısal nedenler” olarak adlandırılmaktadır (Seyyar, 2003).

TÜRKİYE’ DE UYGULANAN MİKRO KREDİ UYGULAMALARI VE MİKRO FİNANS KURULUŞLARI

Kırsal kesimdeki yoksulluğu gidermeyi hedef alan mikro kredi uygulamaları, ülkemizde daha çok kadınlar ve gençler üzerine yoğunlaşmıştır. Belirlenen bu hedef kitlenin yanı sıra, özellikle Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, Orta Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde yoksulluk riski ile karşı karşıya kalan toprağı olmayan köylülerin ve küçük çiftçilerin de mikro kredi uygulamasında yer aldığı gözlemlenmektedir (Işık vd., 2006).

Esasen ülkemizde mikro finansman sayılabilecek ilk uygulamalar, Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmakta olup, bu dönemde nakde sıkışan küçük esnaf, para vakıflarına başvurarak evini teminat gösterip nakdî yardım alır ve kendi evinde

kira ödeyerek oturur, borcu bitince tekrar evine sahip olurdu. Vakıflar bu hizmetin yanında fakirlere yiyecek yardımı yapar ayrıca yolların tamiri gibi işleri de üstlenirlerdi.

Cumhuriyet döneminde ise kredi birlikleri, kooperatifler, emanet sandıkları küçük esnafın nakit ihtiyaçlarını karşılamak için başvurabildikleri kurumlar olmuşlardır. Daha sonraki yıllarda Halk Bankası, Ziraat Bankası, Vakıflar Bankası devreye girerek, küçük ölçekli işletmelere ve çiftçilere devlet destekli krediler sağlamışlardır (Dolun, 2005). İlgili kurumlar hem ekonominin canlanmasında hem de düşük gelirli bireylere finansman sağlanmasında etkili olmuşlardır.

Cumhuriyet sonrası dönemlerde mikro finansman adı altında farklı uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamalardan bazıları; Halk Bankası'nın düşük gelirli gruplara ve küçük ölçekli sayılabilecek girişimcilere, esnaf ve sanatkarlara düşük faizli krediler sunması; Ziraat Bankası'nın düşük gelirli çiftçilere sübvansiyonlu krediler sağlaması; Sosyal ve Dayanışma Fonunun yine düşük gelirli kesimlere finansman oluşturmaları; kooperatiflerin, meslek odalarının ve yardımlaşma sandıklarının benzer faaliyetleri örnek gösterilebilir (Işık vd., 2006).

1990'lar sonrasında yoksullukla mücadele kapsamında mevcut uygulamaların geliştirilip/değiştirilip daha modernize edilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Özellikle kadınları finansal sisteme dahil etmeyi hedefleyen kurumlar kurulmuş ve bu kurumlar daha sistematik çalışarak hedef kitle üzerinde başarı sağlama imkânı bulmuşlardır.

Türkiye'de sistematik olarak çalışan kurumların başında iki kurum gelmektedir. Bunlardan ilki, Yoksulluğu Azaltma Projesi kapsamında, Kadın Emekini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından 2002 yılının haziran ayında İstanbul ve Kocaeli'ndeki kadınlara mikro kredi vermek amacıyla kurulan MAYA Mikro Ekonomik Destek İşletmesidir. Diğer uygulama ise, Bangladeş merkezli Grameen Bank'ın desteği ile Türkiye İsrافی Önleme Vakfı ve Diyarbakır Valiliği'nce 11 Haziran 2003'te Diyarbakır'da pilot olarak başlatılan uygulama, ülkemizde mikro kredi anlamında dikkat çekici adımlardandır.

Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) ve Maya Mikro Kredi Uygulaması (MAYA)

2002 yılında KEDV, Türkiye'nin ilk mikro kredi kuruluşu olan Maya Mikro Ekonomik Destek işletmesini kurmuştur. Bu girişimin temel amacı, kendi evinde, tezgâhında ya da dükkânında kendi işini yapan ya da bir iş kurma hayali olan dar gelirli kadınlara maddi destek vermektir. Bu uygulama sadece finansman desteği sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kadınları ekonomik hayata dahil ederek güçlenmesini hedefleyen ve kadınlar arasında bir dayanışma ağı kurmayı hedeflemiştir.

KEDV'İN desteği sadece ekonomik nitelikte olmamıştır. 17 Ağustos ve 12 Kasım'da meydana gelen depremlerde zarar görmüş bölgelerde yaşayan kadınların okul öncesi çocuklarının eğitimlerine yönelik adımlar atılmıştır. Bu bağlamda “Mahalle Yuvaları”, “Mahalle Anneliği”, “Oyun Odaları” formatlarında, annelere ve çocuklara yönelik çeşitli hizmetler sunulmuştur.

Yaşamlarının her döneminde yoksullukla mücadele etmek zorunda olan yoksul ev kadınları, kendilerinin yönlendirilmesi ve ihtiyaç duydukları alanlarda destek sağlanması durumunda, ev ekonomisi alanında sahip oldukları engin tecrübeleri işgücü piyasasında gelir getirici faaliyetlere dönüştürebilecek büyük bir potansiyele sahip durumda idiler (Adaman ve Bulut, 2007). KEDV'in çeşitli çalışmalarına katılan kadınlar artık sosyal alanda daha faal hale gelmeye başlamışlardı ve iş dünyasına atılma istekleri oldukça artmaya başlamıştı. Fakat bunun için gerekli olan sermayeleri yoktu ve ihtiyaç duydukları krediyi bankadan almaları mümkün değildi. 1995 yılında gelen talep üzerine KEDV ilk mikro kredi çalışmalarına başlamış oldu.

Vakıf deneme amaçlı bir projeyle 1995-1997 yılları arasında İstanbul'da mikro kredi uygulamasını yürürlüğe koymuştur. Proje kapsamında kadınlara 6 ila 12 ay arasında değişen vadelerle yaklaşık 200 Amerikan doları tutarında krediler sağlanmıştır. 91 kadının krediden faydalandığı uygulamada faiz oranları Halk Bankası faiz oranları ile eşit tutulmuş ve verilen bu kredilerin geri dönüş oranı %98 olarak dikkat çekici bir şekilde gerçekleşmiştir. Ve bu kredilerle pek çok kadın ekonomik hayata aktif olarak katılma

imkânı elde etmiştir. Projenin başarılı olması sebebiyle yaygınlaştırılması gerektiği düşünülmüş, fakat 1999 yılında meydana gelen Marmara Depremi ve 2001 yılında yaşanan kriz sebebiyle mali yönde sıkıntı yaşanmış ve faaliyetlerini bir süre askıya almıştır (Okumuş, 2010).

2002 yılına gelindiğinde girişimler daha kurumsal hale getirilmiştir. Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi, 1 milyon dolarlık başlangıç fonu ile faaliyetlerine resmen başlamıştır. Bu fonun yarısı bağış, diğer yarısı ise koşullu kredi şeklinde yerli ve yabancı bağış ve fon kuruluşlarından sağlanmıştır. Kredinin koşulları Maya tarafından yerine getirildiği için 2005 yılı itibariyle koşullu kredi tamamen bağışa dönüşmüştür. 2002 yılının haziran ayında Kocaeli’nde faaliyetlerine başlayan Maya, Haziran 2003 tarihinde İstanbul’da, Ağustos 2004’de Düzce’de, Kasım 2005’te Sakarya’da ilk mikro kredileri vermeye başlamıştır (Ateş ve Öğütoğulları, 2012). 2024 yılı itibariyle 14 bini aşkın kadına mikro kredi desteği sağlanmıştır.⁶

Kadın Emeğini Destekleme Vakfı’nın iktisadi işletmesi olan Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi, merkezi bir organizasyon yapısına sahiptir. Tüm faaliyetler bir program direktörünün koordinasyonuna bağlı olarak yürütülmektedir. Program direktörüne bağlı olarak faaliyet gösteren üç birim bulunmaktadır. Bunlar, şube müdürü, muhasebe/finans sorumlusu ve operasyon/eğitim sorumlusudur. Saha sorumluları ise doğrudan şube müdürüne bağlı olarak çalışmaktadırlar. Vakıf ve vakfın işletmesi Maliye Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün denetimine tabidir. Bununla birlikte, Maya fon aldıkları bağışçı kuruluşa her üç ayda bir, mali müşavirlikler tarafından hazırlanmış, finansal raporlama yapmaktadır.

Maya, ekonomik olarak aktif olan ancak bankaların talep ettiği koşulları ve teminatları sağlayamadığı için finansal hizmetlere ulaşamayan dar gelirli kadınları hedeflemektedir. Bu sebeple geleneksel teminat sisteminin yerine kadınlar arasındaki dayanışmanın temel alındığı "Dayanışma Grupları"na kredi vermektedir. Her üyenin kendi borcuyla beraber diğer üyelerin

⁶ <https://www.kedv.org.tr/maya-mikro-kredi-program>

borcundan da sorumlu olduğu bu ‘Dayanışma Grupları’, hem Maya ‘ya bir tür sosyal teminat sağlayarak riskini azaltmakta, hem de kadınların sorunlarını paylaşmaları ve birbirlerine destek olmaları için bir zemin sağlayarak toplum içindeki dayanışmayı güçlendirmektedir (Şahbaz, 2017).

Maya’nın kredi verme süreci oldukça sistematik bir şekilde yürütölmektedir. Öncelikle ilgili bölgelerde yetkilendirilen kişiler tarafından krediye ihtiyacı olan kişiler belirlenir. Bu kişiler belirlenirken daha önce kredi sağlanmış kişi veya kişilerin görüşleri de referans olarak dikkate alınır. Veya daha önce kredi almış olan kişilerin tanıtımları sebebiyle kadınlar kredi için kendileri başvurabilir. Yetkili kişiler ile krediyi kullanmak isteyen kadınlar bir araya gelerek kredi koşulları, miktarı ve ödeme planına dair yüz yüze toplantılar yapılır. Birebir yapılan toplantılarda adaylara başvuru formu doldurtularak kredi miktarı hakkında da önerilerde bulunulur. Başvuru formlarında adaylarla ilgili kişisel bilgiler, gelir ve gider bilgileri yer alır. Ayrıca kişilerin geri ödeme yapabilecekleri tutar ve taksit sayıları yapılan görüşmeler neticesinde belirlenir. (Kırbıyık, 2009).

İlgili bölgenin şube müdürüne yapılan kredi başvuruları yapılan ziyaretler neticesinde değerlendirilerek kabul edilir veya ret kararı verilir. Kabul edilen krediler banka havalesi yoluyla kişiye ulaştırılır. Saha yetkilileri tarafından kredi sunulan kişi tekrar ziyaret edilerek kredinin amacı doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığı değerlendirilir. Herhangi bir aksilik bulunmadığı durumlarda kredilerin geri ödenmesi banka kanalı ile gerçekleştirilir.

Maya üyelerine 3 farklı mikro kredi hizmeti sunmaktadır. Bunlardan ilki **Maya Biz-Dayanışma Grupları** kredisidir. Bu kredi türünde grupta yer alan her üye birbirinden sorumludur. Buradaki amaç, riski azaltarak kadınların birbirine destek olmasını sağlamaktır. Bir diğeri ise, **Maya Ben-Bireysel** kredisidir. Bu kredi türünde genellikle daha yüksek meblağlar sunulmaktadır. Meblağların yüksekliğı sebebiyle grup oluşturulamamaktadır. Sonuncusu ise, **Maya Aile- İhtiyaç** kredisidir. Bu kredi ise kredi alan üyelerin ekstra ihtiyaçlarını karşılamak üzere sunulan kredidir (Dişbudak ve İnci).

Maya girişimi ile birlikte kadınlar sadece ekonomik güce sahip olmadılar, aynı zamanda kendi ayakları üzerinde durarak toplum içerisinde söz hakkı sahibi olup, güçlü bireyler haline geldiler. Bu nedenle bu model ülkemizde diğer kredi uygulamalarının gelişmesinde etkin rol oynamıştır.

Türkiye Grameen Mikro kredi Programı (TGMP)

2003 yılında Türkiye İsrâfı Önleme Vakfı tarafından kurulan Türkiye Grameen Mikro kredi Programı (TGMP), Türkiye'nin resmi olarak kurulmuş tek mikro finans kuruluşudur. Türkiye Grameen Mikro kredi Programı (TGMP), başlangıçta Diyarbakır'da bir pilot proje olarak başlatılmıştır. 11 Haziran 2003 tarihinde Grameen Trust adına Prof. Dr. Muhammed Yunus ve Türkiye İsrâfı Önleme Vakfı adına Prof. Dr. Aziz Akgül arasında imzalanan protokol ile Grameen Mikro kredi modeli Türkiye'ye uyarlanmıştır. 2003 yılında faaliyetlerine başlayan TGMP sadece 1 şube, 2 grup ve 10 üye ile işe koyulmuş ve kısa sürede ivme kazanmıştır. Yapılan ilk değerlendirmelerde altı kadın kredi almaya uygun bulunmuş ve toplamda 3000 TL kredi sağlanmıştır.

Bir dönüşüm hareketi olan bu program için Dünya Bankası 500 milyon dolar ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı ise 130 milyon dolar tutarında destek sağlamışlardır (Işık vd., 2006).

TGMP' nin temel amacı, özellikle kırsal kesimde ve şehirde yaşayan yoksul kadınlara kredi vererek, onların gelir getirici faaliyetlerde bulunmaları suretiyle hayat seviyelerini yükseltmektir. Diğer taraftan, yoksulların küçük birer işletme sahibi olmaları sağlanarak yoksulluğun ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Mikro kredi uygulaması, kırsal kesimde ve şehirlerde yoksulların sermaye sorunlarını çözmeyi hedeflemektedir. Söz konusu proje 2025 yılı itibarıyla 69 ilde 85 şubeye ulaşmış ve 42 bin 616 mikro girişimciye mikro kredi sağlanmıştır ⁷

TGMP, Grameen Bank'ın yöntemlerini uygulayarak “yoksulun yoksulu” olarak nitelenen kesime ulaşmayı hedeflediğinden, kredi özellikleri ve kredi verme süreci Grameen Bank ile benzerlik göstermektedir. Mikro kredi alabilmek için kırsal

⁷ https://www.tgmp.net/eyayin/tgmp_bilgi_notu_tr.html

kesimde toprağı olmamak veya herhangi bir sosyal güvencesinin bulunmaması gerekmektedir. Bu yönüyle ele alındığında bu program geleneksel bankacılık sistemine dahil edilmeyen bireyleri hedef almaktadır.

Türkiye Grameen Mikrokredi Programının prensipleri şu şekilde sıralanabilir (Gökay, 2008);

- ✓ TGMP, özellikle yoksul kadınlara yönelik bir finansal organizasyon olup, yoksulların sermaye sorununun çözümüne katkı sağlamaktadır.
- ✓ TGMP çerçevesinde mikro kredi verilebilmesi için 5'er kişilik grupların oluşturulmasını gerektirmektedir.
- ✓ TGMP' den kredi alanların şubelere gelmeleri yerine, mikro kredi görevlileri, yoksul kadınların ayaklarına kadar giderek onlara mikro krediyi adım adım ve basit bir biçimde anlatır, kredi verir ve taksitlerin tahsilâtını yapar. Kredinin tahsilâtında mahalle ve köylerde grup toplantıları yapılır. Haftalık taksitler bu toplantı sırasında tahsil edilir. TGMP' de mikro kredi çalışanları, yoksulun evine kadar gider. Onların bize gelmesine gerek yoktur. Bu hizmet, kredi alan kişi programda kaldığı sürece devam eder.
- ✓ Programda taksitler haftalık olarak düzenlenmekte ve 46 hafta boyunca tahsilat işlemleri gerçekleştirilmektedir.
- ✓ Kredinin miktarı ve tutarın büyüklüğü faaliyet konusuna ve verilecek girişimcinin performansına göre değişkenlik gösterebilir.
- ✓ Bir sonraki kredi alımlarında ilk alınan kredilerin geri ödemeleri değerlendirilerek karar verilir.
- ✓ TGMP, kredi verilmesi ve tahsilâtında Grameen Kredilendirme Sistemini (GKS) uygulamaktadır. GKS, mikro kredi uygulamasında yeni açılımları olmasını sağlayan etkin bir sistemdir. Bir TGMP üyesi genellikle temel kredi ile sistemden kredi almaya başlar. Kredinin süresi bir yıl olup, haftalık taksitlerle ve 46 hafta süresince geri ödenmek üzere

yapılandırılır. Verilen kredinin miktarı, kredi alacak olan yoksul kadının çalışma kapasitesi, iş fikri ve faaliyet alanına göre belirlenmektedir.

- ✓ Programın finansman kaynağını hayırsever kişilerin bağışları, devlet kurum ve kuruluşların hibeleri, özel kuruluşların bağışları oluşturmaktadır. İlgili fonlar TİSVA tarafından TGMP'ye aktarılır ve toplanan fonlar özel fonlar adı altında takip edilir.

Türkiye Grameen Mikrokredi Programının uyguladığı kredi çeşitleri şunlardır (TGMP);

Temel Kredi

Türkiye Grameen Mikrokredi Programı (TGMP) kapsamında sunulan Temel Kredi, programın en temel ve en yaygın kredi türünü oluşturur. Tüm TGMP üyelerinin yararlandığı bu model mikro kredi sisteminin ilk adımı olarak kabul edilir. Temel kredi, farklı ihtiyaçlara uyum sağlayacak şekilde esnek zaman dilimleriyle sunulmaktadır. Kredi süresi en az 3 ay, en fazla 3 yıl olacak şekilde belirlenmektedir. Programın sistemine sadık kalarak herhangi bir zorluk çıkarmayan TGMP'na kayıtlı kredi limitlerini artırma imkanına sahip olmaktadırlar. Bu sistemin en temel özelliklerden biri üye, aldığı kredi tarihinden itibaren 6 ay sonra ödediği miktarı tekrar kredi olarak çekebilir. Ayrıca bu sistem içerisinde üyeler gönüllü tasarruf hesabına para yatırabilirler.

Sözleşmeli Kredi

Sözleşmeli kredi TGMP' nin direkt olarak verdiği bir kredi çeşidi değil, kredi geri ödemelerinde karşılaşılabilecek olası güçlüklerle alternatif bir çözüm yoludur. Bir üye kredi geri ödemesinde zorluk çekmeye başladığında, sistem onun kredi geri ödeme süresini uzatarak ona işlerini kolaylaştıracak bir imkân sağlar. Bu sayede üye hem kredisini ödemekte yaşadığı zorluktan kurtulur hem de gelecekte ödemelerini zamanında yapabilmek amacıyla daha çok çalışır. Bu kredi üyelere finansal destek sağlarken aynı zamanda psikolojik bir rahatlama sunmaktadır.

Girişimci Kredisi

TGMP’ nin yetenekli, başarılı, çalışkan aynı zamanda TGMP’ nin desteğiyle işlerini büyütmek isteyen üyeler için başka bir kredi programı vardır.

Mücadeleci Vatandaş Kredisi

TGMP’ nin sokaklarda dilenerek geçinen veya gerçekten sokaklarda yaşayan çok aşırı yoksul insanlara yönelik başlatmış olduğu kredi çeşidine “Mücadeleci Vatandaş Kredisi” denmektedir.

TGMP toplumumuzun fakir üyeleri arasından en fakirlerine ulaşabilmek amacıyla 2006 yılında sokakta yaşamak zorunda kalan, sosyal güvenlik sistemine dahil olamayan fakat yaşamını idame ettirmek durumunda olan mücadeleci bireyler için bir kredi programı oluşturmuştur. Özel olarak tasarlanan mücadeleci vatandaş kredisi, diğer kredilerden farklı olup toplumda dışlanmış olan bireyleri hedef kitle olarak almaktadır.

Bu programın temel amaçlarından biri dilenmek zorunda kalan bireylere ikinci bir şans tanımak ve program aracılığıyla kendi paralarını kazanmayı teşvik etmektir. Üyelerin bir daha asla dilenmek zorunda kalmadan kendi hayatları idame ettirecek konuma gelmeleri nihai hedeftir. Bireyleri sosyoekonomik olarak desteklerken aynı zamanda dışlanmanın olumsuz etkisinin de ortadan kalkması amaçlanmaktadır.

TGMP saha görevlileri tarafından tespit edilen bireylere küçük meblağlarda kredi imkânı verilir. Böylelikle bu kişilerin geçimine destek olunmaktadır. Bu kredi türünde herhangi bir hizmet bedeli yansıtılmaz ve geri ödeme tutarlarında zaman kısıtı bulunmamaktadır.

Bu kredi sayesinde Türkiye’nin birçok şehrinde yaşayan sokakta kalan bireyler geçim kaynaklarını kullanmayı ve yönetmeyi tecrübe etmiştir. Programın sunduğu güven ve imkân neticesinde sokakta başlayan hikayeler başarı hikayesine dönüşmüştür. TGMP, bu programın toplumumuz için daha iyi neticeler getirmesini ummaktadır.

Gönüllü Tasarruf

TGMP' nin sunduğu fırsatlardan birisi de bireylerin finansal sistem içerisinde dayanıklılığını artırmaktır. Bu amaçla program birikim yapmak isteyen üyelere yönelik olarak 'gönüllü tasarruf programı' geliştirmiştir. Gönüllü Tasarruf Programı, sistemde yer alan kadınlara ufak miktardaki birikimlerine güvence vermeyi sağlayan kredi türüdür. Bu modelde üyeler, her hafta yapılan haftalık toplantılarında 1 TL gönüllü tasarruf parası vermeleri konusunda teşvik edilirler. Gönüllü tasarruf programı üyelerin haftada yalnızca 1 TL vererek, beklenmedik zamanlarda ortaya çıkabilecek sağlık ve eğitim gibi giderler ile acil ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlamaktadır. Program sayesinde kadınlar kendi kaynaklarını yönetmeyi öğrenmektedirler.

Hayvancılık Kredisi

2009 yılında uygulamaya konan hayvancılık kredisi özellikle kırsal kesimde kurulan şubelerde hayvan besiciliği yapan ve iş edinmek isteyen üyelere yönelik tasarlanmıştır. Bu kredi, mevcut üyelere yönelik sağlanan ek finansman niteliğindedir. Amaç, üyelerin hali hazırdaki geçim kaynaklarını çeşitlendirerek ek gelir imkânı sağlamaktır.

Hayvancılık kredisi sadece bu iş kolu ile sınırlandırılmamış, zaman içerisinde çeşitli ihtiyaçlara cevap verebilmek amacıyla ek gelir elde etme imkanları sunulmuştur. Bu gelişimler çerçevesinde kısa vadeli kredi türleri geliştirilmiştir. Bu kredilerden bazıları; sosyal kalkınma kredisi, iletişim kredisi gibi kredilerdir.

TGMP, mikrokreditinin yanı sıra bazı finansal hizmetleri de kişilere sunmaktadır. Bu hizmetler; mikro sigorta, mikro konut sigortası, gönüllü tasarruf, mikro emeklilik vs. dir.

TGMP, birçok sektörde yoksul kesime ve kadınlara finansman imkânı sunmanın ötesine geçerek, özellikle kadınların yaşamları boyunca finansal güvencesini oluşturacak bir yapıya dönüşmüştür.

Şekil 3, Mart 2025 itibariyle kadınların program sayesinde yararlandıkları finansman desteğinin sektörel dağılımını göstermektedir.

Şekil 3. Türkiye’de kadınlara sağlanan mikrokredi desteğinin sektörel dağılımı

Kaynak: TGMP Bilgi Notları,
https://www.tgmp.net/eyayin/tgmp_bilgi_notu_tr.html

Türkiye Grameen Mikro Kredi Programının Hedef Kitlesi

TGMP’ nin ana hedef kitlesi, maddi sıkıntı içinde olan yoksul kadınlar olup; ailelerinin geçimine katkı sağlayacak bireyler üzerine odaklanmıştır. Bu sistem sadece bir finansman modeli olarak görülmemekte, aynı zamanda dayanışmaya dayalı bir organizasyon yapısı oluşturmayı amaçlayan sistem olarak dikkat çekmektedir.

Program tarafından, beş kişilik gruplar oluşturan yoksul kadınların mutlaka aldıkları mikro krediyi kullanarak gelir getirici bir faaliyette bulunmaları ve haftalık geri ödemelerle taksitlerini ödemeleri istenir. Her üye, belirlenen plan dahilinde ödeme yapmakla yükümlüdür. Böylece üyelere para yönetimi sağlanırken, bunun yanı sıra finansal disiplin kazandırılmaya çalışılır.

Grup yapısının sağlıklı işleyebilmesi ve sistemin sürdürülebilir olması açısından grup üyelerinin uyması gereken kurallar belirlenmiştir. Öncelikle oluşturulan gruplardaki kadınların birbirini tanıyor olması istenmektedir. Bu sayede güven kavramı daha kolay güçlenmekte ve grup içerisindeki iletişim artmaktadır. Dikkatli edilmesi gereken bir diğer husus grup içerisine dahil olan kadınların birinci dereceden akraba olmaması gerekir. Bu sayede grup içerisindeki iletişim aile bağlarına dayanmamakta, güven ile birlikte dayanışma unsuru güçlenmektedir.

Nahıl

2003 yılında Kadın Emeğini Destekleme Vakfı'nın (KEDV) iktisadi işletmesi olarak kurulan NAHİL, dar gelirli üretici kadınların üretmiş olduğu ürünleri pazarlayarak kendilerine gelir sağlamayı amaç edinen bir girişimcilik örneğidir. Bu işletmede yapılan satışlardan elde edilen gelirler ile 'Kadın ve Çocuk Merkezi'nde okul öncesi seviyesindeki çocuklara eğitim hizmeti, yoksul kesimlerde çocuklara yönelik yuvaların açılması, dar gelirli kadınlara ürün geliştirme, proje oluşturma ve pazarlama gibi imkanlar sağlanmaktadır.

Kadın Kooperatifleri

2000'li yıllarda kadınların kendi gelirlerini kazanma ve sosyal statü arzusu kooperatifleşmeyi beraberinde getirmiştir. Kadınların kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan kadın kooperatifleri, kadınların sosyal ve ekonomi yönünü geliştirmelerine, ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine imkân sağlamıştır.

2001 yılında 'Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nın kurulmasıyla birlikte vakıfa bağlı kadın grupları oluşturulmuş ve bu gruplar yoksul kadınların ihtiyaçlarını karşılama amacı doğrultusunda ilk kadın kooperatiflerini kurmuşlardır. 2008 yılında bütün kadın kooperatifleri bir araya gelerek, 'Kadın İletişim Ağı'nı kurdular. Kurulan bu ağ sayesinde kooperatifler arasındaki her türlü bilgi ve tecrübe paylaşımı sağlanmış aynı zamanda kadınların ekonomik sistem içerisindeki etkinliğini artıracak projeler geliştirilmiştir (Seçil, 2016).

Bahsedilen bu kurumların dışında bir takım kurum ve kuruluşlar gerek ayrı ayrı gerekse iş birliği yaparak yoksul kesime mikro kredi finansmanı sağlanmasında destek olmuştur. İlgili kurum ve kuruluşlardan bazıları şunlardır;

Toplum Gönüllüleri Vakfı ve HSBC iş birliği,

Türk Ekonomi Bankası (TEB), Genç Yönetici ve İş adamları Derneği ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. Altın Bilezik Mikrokredi Projesi adı altında finansman sağlamışlardır.

Küçük İşletmeler Kredi Programı SELP I ve SELP II Programı. Bu program, Avrupa Birliği ve Alman Kalkınma Bankası arasında yapılan bir sözleşme ile oluşturulmuştur. Program kapsamında Türk Ekonomi Bankası, Finansbank ve Dış bank küçük ve orta büyüklükteki işletmelere mikro kredi sağlanması için görevlendirilmiştir.

GAP-GİDEM (Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi Kadın Girişimciliğini Geliştirme Projesi

İlgili kurumlar ve projeler, kadınların finansal sistemdeki etkinliğini artırmayı ve yoksullukla mücadelede mikro kredinin önemli bir finansman kaynak olarak kullanılmasını sağlamıştır.

MİKRO KREDİ HİZMETİ SUNMADA KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Mikro kredinin yoksullukla mücadelede kullanılan bir yöntem olduğu daha öncede ifade edilmişti. Hedef kitlenin yoksullardan oluşması bazı açıdan avantaj oluştururken, bazı açılardan da dezavantaj oluşturmaktadır. Mikro krediden yararlanan kitlenin sürekli bir gelire sahip olmaması, eğitim düzeylerinin genel seviyelerden daha düşük olması kendi içerisinde büyük risk oluşturmaktadır. Bu gibi nedenlerle uygun denetleme yapılmalı, kredi mekanizmaları kurulmalı, kredilerin geri dönüşleri garanti altına alınmalıdır.

Mikro kredinin hedef kitlesini yoksullar oluşturduğundan, sağlanan kredilerin kısa vadede kar getirici faaliyetlerde kullanılmaması ilgili kesimi yeni bir borç ile karşı karşıya bırakabilir. Bu durumda birey borcunu ödeyemediği için tekrar bir kredi talebinde bulunamayacak ve böylece mikro finans sistemi amacından sapma riski ile karşı karşıya kalacaktır. Mikro finans sisteminde oluşan aksaklıklar hedef kitleyi yeniden yüksek faiz veren kuruluşlara itecektir. Hedef kitle yoksul kesim olduğundan bu kitle toplumda oluşan çeşitli baskılardan dolayı kredi kurumlarında uzak durmaya çalışmakta veya bu kuruluşlarla alakalı olumsuz düşünceler içerisine girmektedirler.

İyi bir alt yapıya sahip bünyesinde nitelikli personel bulundurmayı amaç edinen mikro kredi kuruluşları yoksul kesimin

ihtiyacı olan bilgi ve eğitimi verebilir, verilen kredinin yapılan araştırmalar çerçevesinde nerede kullanılmasının uygun olacağına dair bazı tavsiyelerde bulunabilir. Böylece her iki taraf da kazançlı çıkacaktır. Bu şekilde müşteri yatırımlarını daha verimli alanlarda kullanırken, mikro kredi hizmeti sunan kurumlar açısından da kullanılan kredinin geri dönüşü sağlamlaştırılmış olur.

IV. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Türkiye’ de dahil olmak üzere dünyada birçok ülkede yoksulluk önemli ve karmaşık bir sorun haline gelmiştir. Özellikle 1970’li yıllarda kapitalist sistemin krize girmiş olması nedeniyle yoksulluğa olan ilgi artmış ve bu konuda yapılan çalışmalar gün geçtikçe artmıştır. Dünya Bankası ve IMF gibi önemli kuruluşlar bu konuda yapılan çalışmalara destek vererek, konunun önemine dikkat çekmişlerdir. Dünya Bankası’nın yoksulluğu yenmek için üç ayaklı strateji uyguladığı görülmektedir;

Yoksullara yönelik fırsatların arttırılması,

Yoksulların güçlendirilmesi,

Yoksulların güvenliğinin arttırılmasıdır.

Yoksul insanların ‘fırsatların arttırılması’ ve ‘güçlendirilmesi’ ilkelerine dayanan yoksullukla mücadelede yönteminin en önemli aracı olarak mikro kredi programları ortaya çıkmıştır.

Yoksulluk bir ülkenin gelişmişlik seviyesiyle doğru orantılı olmakla beraber, istisna olan ülkeler de vardır. Gelişmiş ülkelerde yoksulluk düzeyi nüfusun %40’ın altında iken, az gelişmiş ülkelerde bu oran %40-%80 civarlarındadır. Yoksullukla birlikte ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizliğin boyutları da giderek artmaktadır. Ortalama olarak yoksul ülkeler zengin ülkelere göre daha yavaş büyüme oranına sahip olduğu için ülkeler arasındaki gelir uçurumu giderek genişlemektedir. 1960 yılında en zengin 20 ülkenin geliri, en fakir 20 ülkenin gelirinden 18 kat fazla iken, 1995’te bu oran 37 ile ikiye katlanmıştır.

Yoksulluğun dünyada hızla büyüyen küresel bir sorun haline gelmesi dünya ülkelerini yoksullukla mücadele yollarına sevk

etmiştir. Bu konuyla alakalı birçok politika ve programlar ön plana çıkmış, yoksullara yardımı amaç sayan teşvik fonları kurulmuştur.

Yoksullukla mücadele etmek amacıyla yapılan en önemli çalışma mikro kredi programlarıdır. 1970 yılında Bangladeş'in küçük bir köyünde 42 yoksula kredi verilerek başlanan mikro kredi programı birçok başarı elde etmiştir. Bu uygulama sayesinde hem hedef kitlesini artırmış hem de tasarruf, sigorta gibi hizmetleri de ekleyerek mikro finans hizmetine dönüşmüştür. Yoksul insanlar sağlanan bu finansman destekler sayesinde iş sahibi olmuşlar ve toplumda kendilerine bir yer edinebilmişlerdir. Daha ayrıntılı olarak incelendiğinde küreselleşmenin etkisiyle ülkeler arasında artan rekabet, ülkeleri daha yüksek maliyetli ve daha geniş pazarlara yöneltmeye sevk etmiştir. Mikro kredi programlarından yararlanan insanların daha küçük pazarlarda rol oynaması mikro kredi programlarının yoksullukla mücadelede en temel uygulama olmadığını ortaya çıkartmaktadır.

Ülkemizde uygulanan mikro kredi faaliyetlerinin yoksullukla mücadele açısından etkinliği konusunda yapılan araştırma sayısı yıllar itibarıyla artış göstermektedir. Son yıllarda özellikle kadınların istihdamını desteklemek üzere mikrokredi uygulamaları geliştirilmiş ve çeşitli kuruluşlar oluşturulmuştur. Yoksullukla mücadelede son yıllarda mikrokredi uygulamalarından alınan başarılar artış gösterse de mücadele kapsamında yeterli ve tek bir çözüm olmayabilir. Mikrokredi programı yoksullukla mücadelede ve istihdamda önemli bir araçtır. Yoksul insanların ihtiyaçlarını bir ölçüde giderebilmesi ve özellikle de kadınlara çalışma ortamı ve isteği sağlaması açısından önemli katkıda bulunmaktadır.

Öneriler

Yoksulluk üzerine birtakım çalışmalar yapılmış, plan ve politikalar üretilmeye başlanmıştır. Yapılan bu çalışmaların etkinliğinin artırılması için yapılması gereken şey yoksulluğu uzun vadeli bir sorun olarak görmek ve bu doğrultuda etkin, sistemli, verimli politikalar üretmektir.

Yoksulluk ölçümünde yaşanan karışıklık hedef kitlenin doğru olarak belirlenememesine neden olabilmektedir. Hedef kitle eğer karnını doyuramayacak derecede yoksul ise aldığı mikro kredi

amacından sapacak, kişi daha çok borç sarmalının içerisine girecektir. Bu nedenle hedef kitlenin yapılan ölçümler ve araştırmalar neticesinde aşırı yoksul kesimlerden seçilmemesine büyük önem gösterilmelidir. Bu kesimler doğrudan ve dolaylı diğer yoksullukla mücadele programlarıyla desteklenmeli ve belli bir aşamaya gelindikten sonra kredi hizmetlerinden faydalanmaları sağlanmalıdır.

Mikro kredi programlarının sorunları arasında birçok kişiye hizmet götürmesi, kredi tutarlarının düşük olması, hizmet maliyetinin yüksek olması sayılabilir. Bu sorunları gidermek için şubeler müşteriye yakın olmalı, kurumlarda çalışan personeller kendi alanlarında uzmanlaşmış olmalı, müşteri yardım istediği zaman gerekli bilgileri verebilmeli, kredinin geri dönüşümünü sağlamak için bütün sistemlerden yararlanabilmelidir.

Mikro kredi faaliyetlerinin başarıya ulaşması istikrarlı serbest piyasa ekonomisinin varlığı ile mümkündür. Yaşanan ekonomik krizler mikro kredi kuruluşları birçok yönden etkilemektedir. Kriz nedeni ile faiz oranları çok yükselmekte ve dolayısıyla bu kuruluşların katlanmakta olduğu maliyet artmaktadır. Ayrıca yaşanan ekonomik daralma nedeniyle uluslararası teknik yardım sağlayan kurumların bteleri sarsılmakta ve mikro kredi kurumları kendileri için gerekli olan parayı karşılayamamaktadır. Mikro kredi kurumları maliyetlerini azaltacak, çözüme kavuşturacak ve kriz dönemlerinde uygulayabilecekleri alternatif programlar oluşturmalıdırlar.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, R., & Yusifoğlu, Ö. Ş. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1(1), 76-117.

Adaçay, F. R. (2008). Ekonomik kalkınmada yoksulluk. *Eskişehir: Nisan Kitabevi*, 32.

Adaman, F., Bulut, T. (2007). 500 Milyonluk Umut Hikâyeleri. İletişim Yayınları, İstanbul

Akbulaev, N., Ahmedov, T., & Aliyev, Y. (2017). Yoksulların Bankası: Grameen Bank. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 56-70.

Akgül, A. (2003). “Mikrokredi Vasıtasıyla Yoksulluğun Azaltılması Uluslararası Konferansı”

Akgül, A. (2011) “Türkiye’de Mikro Kredi Uygulaması”
<http://www.israf.org/pdf/mikrokredi.pdf>

Aksan, G. (2012). Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (27), 9-19.

Aktan, Ç. C., & Vural, İ. Y., (2002). Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri. *Yoksullukla Mücadele Stratejileri* (pp.39-69), Ankara: Hak İş.

Alptekin, K. (2007). Küreselleşme Sürecinde Türkiye’de Sosyal Devlet ve Sosyal Hizmetlerin Görünümü. Web: www.sosyalhizmetuzmani.org/kuresellesmesosyaldevlet.doc,

Arpacıoğlu, Ö. (2011). Dünya’da ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF dergisi*, (2), 60-76.

Ateş, G., & Öğütoğulları, E. (2012). Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede Mikrokredi Uygulamaları. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 33-53.

Avcı, Ö., & Şahin, F. (2025). Yoksulluk Alanında Yapılmış Olan Lisansüstü Tez Çalışmalarının Bibliyografik Analizi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 6(1), 1-14.
<https://doi.org/10.61861/spshcd.1580191>

BM Binyıl Kalkınma Hedefleri 2011 Raporu,
<http://www.undp.org.tr/publications Documents pdf>.

Dişbudak, C., & İnci, M. (2019). Yoksulluğun Finansallaştırılması: Mikrofinans Uygulamaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 68-119.

Dokuzuncu Kalkınma Planı Özel İhtisas Raporu, ekutup.dpt.gov.tr/gelirdag/oik691.pdf, s.61-62.

Dolun L., (2005). Mikro Finansman, Türkiye Kalkınma Bankası A.İ. Genel Araştırmaları, Ankara.

Gökyay, Ç. (2008). Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve İstihdama Yansımaları. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü. Ankara.

Gümüş, B., & Acar, M. (2023). Türleri, Nedenleri ve Boyutlarıyla Türkiye’de ve Dünyada Yoksulluk Sorunu. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 5(Özel Sayı), 92-105.

Güneş, S. (2009). Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri. T.C. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.

Güneş, S., (2009). Yoksullukla Mücadelede Mikro Kredi Uygulamaları ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Proje Destekleri. Sosyal Yardım Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.

Gürses, D. (2007). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), ss. 59-74.

Işık, H. B., Yavuz, F., & Topcu, Y., (2006). Dünyada ve Türkiye’de Mikro Kredi Uygulamaları ve Kırsal Kalkınmaya Etkisi. Türkiye VII. Tarım Ekonomisi Kongresi (pp.245-251). Antalya, Turkey.

Kalaycıoğlu, S. (2007). “Yoksulluk Nasıl Anlaşılmalı? Temel Tanımlar, Yaklaşımlar” SYDV Yoksulluk Üzerine Seminerler Dizisi, Ankara.

Karayılmazlar, E., Güler, A. (2015). Yoksulluk, Yoksulluğun Nedenleri, Sosyo-Ekonomik Etkileri, Türkiye ve Dünyada Yoksulluğun Boyutları. Vergi Raporu.

Kırbyık, H. K. (2009). Mikro Kredi Uygulamaları ve Kurumsal Gelişim, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Kitapçılık, 2.Baskı, İstanbul.

Ledgerwood, J. (1998). Mikrofinans el kitabı: Kurumsal ve finansal bir bakış açısı. Dünya Bankası Yayınları.

Okumuş, H. Ş. (2010). Dünyada ve Türkiye’de Mikro Finansman ve Yoksulluğun Azaltılması: Teori ve Uygulamaları. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası (İTO) Yayını.

Ozan Dündar, S. (2008). *Mikro Finansman*, Türkiye Kalkınma Bankası Araştırma Müdürlüğü. Matbaası, s.26. 568 Todaro ve Smith, s.241. Page 238.

Özügürlü, Aynur, (2002), “Yoksulluk Kavramına Çöplükten Bakmak”, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları, (Ed: Yasemin Özdek), TODAİE Yay., s. 175-192.

Sarker, A.E. (2001). The Secrets of Success: The Grameen Bank Experience in Bangladesh. *Labour and Management in Development Journal*. Asia Pacific Pres: Cilt 2. Sayı 1.

Seçil, M. (2016). Türkiye’de Mikrokredi Uygulamaları ve Katılım Bankacılığında Bir Ürün Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Seyyar, A. (2003). Sosyal Siyaset Açısından Yoksulluğa Karşı Mücadele Yoksulluk. 1. Cilt, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul.

Şahpaz, K. (2017). Mikrokredi Uygulamalarının Ekonomik, Sosyal ve Mali Analizi. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye ABD. Sakarya.

Şenses, F. (2002). Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk, İstanbul: İletişim. Yayınları.

Taş, H. Y., & Özcan, S. (2012). Türkiye’de ve Dünya’da yoksulluk üzerine bir araştırma. *In International Conference on Eurasian Economies*, (423), p. 430.

Tosuner, Ö. (2007). *Dünya Bankası ve Yoksullukla Mücadele*. İktisat Anabilim Dalı, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Türkiye İsrافی Önleme Vakfı, 9-10 Haziran 2003, İstanbul.

Yunus, M. (2003) “Yoksulluğun Bulunmadığı Bir Dünyaya Doğru”, Çev. Gülten Şen, Doğan

MİKRO KREDİ VE TÜRKİYE UYGULAMALARI

